

EØS-tillegget

ISSN 1022-9310

til Den europeiske
unions tidende

Nr. 17

27. årgang

19.3.2020

	I EØS-ORGANER	
	1. EØS-komiteen	
	II EFTA-ORGANER	
	1. EFTA-statenes faste komité	
	2. EFTAs overvåkingsorgan	
2020/EØS/17/01	Vedtak i EFTAs overvåkingsorgan nr. 083/19/COL 28. november 2019 – Trondheim Spektrum	1
	3. EFTA-domstolen	
2020/EØS/17/02	EFTA-domstolens dom 13. desember 2019 i sak E-1/18 – EFTAs overvåkingsorgan mot Kongeriket Norge	39
2020/EØS/17/03	EFTA-domstolens dom 14. desember 2019 i sak E-1/19 – Andreas Gyrrer mot den norske stat v/Barne- og likestillingsdepartementet	40
	III EU-ORGANER	
	1. Kommisjonen	
2020/EØS/17/04	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9507 – Salini Impregilo / Astaldi) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	41
2020/EØS/17/05	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9592 – Freudenberg / Low& Bonar)	42
2020/EØS/17/06	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9662 – Generali/Klesia/JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	43
2020/EØS/17/07	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9675 – Apollo Capital Management / Lopesan Group / IFA Faro Hotel / IFA Buenaventura Hotel) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	44
2020/EØS/17/08	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9705 – EXOR/GEDI)	45

2020/EØS/17/09	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9742 – Sinopec Group / Joint Stock Company Novatek / Gazprombank / SINOVA Natural Gas Company) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	46
2020/EØS/17/10	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9747 – Lagardère Travel Retail / BTA / JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	47
2020/EØS/17/11	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.9755 – MAIF 2 / PSP / AirTrunk) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	48
2020/EØS/17/12	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9417 – Volvo Cars / AB Volvo / World of Volvo JV)	49
2020/EØS/17/13	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9590 – Oaktree/RAFI)	49
2020/EØS/17/14	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9642 – Acerinox/VDM)	50
2020/EØS/17/15	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9647 – GHT Mobility / Stadtwerke Düsseldorf / CleverShuttle Düsseldorf)	50
2020/EØS/17/16	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9649 – TSR Recycling / Sims Metal Management (Certain Recycling Assets))	51
2020/EØS/17/17	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9665 – General Real Estate / Apleona Real Estate / Property Management JV)	51
2020/EØS/17/18	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9719 – FFHL/OMERS/Riverstone)	52
2020/EØS/17/19	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9733 – ENGIE/Mirova/Predica/JV)	52
2020/EØS/17/20	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.9740 – ISQ / Rubis / Rubis Terminal)	53
2020/EØS/17/21	Kommisjonskunngjøring i henhold til artikkel 17 nr. 5 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Anbudsinnydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging	54

EFTA-ORGANER

EFTAS OVERVÅKINGSORGAN

VEDTAK I EFTAS OVERVÅKINGSORGAN

2020/EØS/17/01

nr. 083/19/COL

28. november 2019

Trondheim Spektrum

(Norge)

EFTAs overvåkingsorgan (heretter kalt "Overvåkingsorganet") har –

under henvisning til:

avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (heretter kalt "EØS-avtalen"), særlig artikkel 61 og 62,

protokoll 26 til EØS-avtalen,

avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (heretter kalt "overvåkings- og domstolsavtalen"), særlig artikkel 24,

overvåkings- og domstolsavtalens protokoll 3, særlig del I artikkel 1 nr. 2 og del II artikkel 7 nr. 3,

Overvåkingsorganets [vedtak nr. 195/04/COL \(endret\)](#),

etter å ha oppfordret interesserte parter til å inngi kommentarer, og etter å ha tatt deres kommentarer i betraktning,

og ut fra følgende betraktninger:

I. FAKTISKE FORHOLD

1 Framgangsmåte

1.1 Første klage

- 1) Overvåkingsorganet mottok 14. mars 2017 en klage⁽¹⁾ med påstand om at Trondheim kommune (heretter kalt "kommunen") hadde tildelt ulovlig statsstøtte til Trondheim Spektrum AS (heretter kalt "TS"), et selskap som eier og driver Trondheim Spektrum, som er et flerbruksidrettsanlegg i Trondheim. Ved brev av 27. mars 2017 oppfordret Overvåkingsorganet norske myndigheter til å framlegge kommentarer til klagen⁽²⁾. Norske myndigheter svarte ved brev av 2. juni 2017⁽³⁾.

1.2 Andre klage

- 2) Overvåkingsorganet mottok 27. juli 2017 ytterligere en klage⁽⁴⁾ også med påstand om at kommunen hadde tildelt ulovlig statsstøtte til TS. Ved brev av 24. august 2017 oppfordret Overvåkingsorganet norske myndigheter til å framlegge kommentarer⁽⁵⁾. I det samme brevet ba Overvåkingsorganet om ytterligere opplysninger fra norske myndigheter angående deres kommentarer til den første klagen. Ved brev av 1. september 2017 videresendte Overvåkingsorganet tilleggsopplysninger fra den andre klageren til norske myndigheter⁽⁶⁾.
- 3) Ved brev av 20. september 2017 framla norske myndigheter sine kommentarer til den andre klagen og ga de opplysningene Overvåkingsorganet hadde bedt om i forbindelse med den første klagen⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Dokument nr. 847105 og 848590 til 848601.

⁽²⁾ Dokument nr. 849708.

⁽³⁾ Dokument nr. 859505, 859499, 859501 og 859503.

⁽⁴⁾ Dokument nr. 867151, 868181 og 868182.

⁽⁵⁾ Dokument nr. 870428.

⁽⁶⁾ Dokument nr. 870360.

⁽⁷⁾ Dokument nr. 874440 og 874442.

Saken ble ytterligere diskutert på det årlige pakkemøtet i Oslo 29. september 2017. Diskusjonen ble deretter oppsummert i et oppfølgingsbrev⁽⁸⁾.

1.3 Anmodning om opplysninger

- 4) Overvåkingsorganet sendte 20. oktober 2017 en anmodning om opplysninger til norske myndigheter⁽⁹⁾. Norske myndigheter og Overvåkingsorganet hadde 22. november 2017 en videokonferanse for å diskutere anmodningen om opplysninger. Norske myndigheter etterkom denne anmodningen ved brev av 8. desember 2017⁽¹⁰⁾.

1.4 Tilleggsopplysninger fra den andre klageren

- 5) Den andre klageren framla 19. september 2017 tilleggsopplysninger⁽¹¹⁾. Den andre klageren framla 6. november 2017 utfyllende opplysninger⁽¹²⁾. Overvåkingsorganet informerte norske myndigheter 9. november 2017 om tilleggsopplysninger fra en av klagerne⁽¹³⁾. Norske myndigheter og Overvåkingsorganet diskuterte saken på videokonferanser 22. november og 13. desember 2017. Norske myndigheter framla 1. desember 2017 ytterligere opplysninger for Overvåkingsorganet⁽¹⁴⁾.
- 6) Den andre klageren framla 26. oktober 2018 ytterligere tilleggsopplysninger⁽¹⁵⁾.

1.5 Ytterligere anmodning om opplysninger

- 7) Overvåkingsorganet sendte 16. januar 2018 en anmodning om opplysninger til norske myndigheter⁽¹⁶⁾, som de svarte på ved brev av 1. og 5. februar 2018⁽¹⁷⁾.

1.6 Melding om leieavtalen fra 2019

- 8) Norske myndigheter meldte 29. november 2018⁽¹⁸⁾ om en leieavtale (heretter kalt "leieavtalen fra 2019"), som var ment å tre i kraft 1. desember 2019. Ved brev av 28. januar 2019 anmodet Overvåkingsorganet om tilleggsopplysninger fra norske myndigheter. Norske myndigheter etterkom denne anmodningen ved brev av 21. februar 2019⁽¹⁹⁾.
- 9) Norske myndigheter og Overvåkingsorganet diskuterte saken på en videokonferanse 13. mars 2019. Etter møtet framla norske myndigheter ytterligere opplysninger⁽²⁰⁾. Norske myndigheter framla 18. mars 2019 tilleggsopplysninger⁽²¹⁾. Norske myndigheter og Overvåkingsorganet diskuterte saken på videokonferanser 11. juni, 15. juli og 18. oktober 2019.

1.7 Gruppeunntaksforordningens opplysningsskjema om kapitalforhøyelse

- 10) Norske myndigheter framla 10. desember 2018 et opplysningsskjema⁽²²⁾ i henhold til gruppeunntaksforordningen⁽²³⁾ om ekstraordinær støtte til TS i form av kapitalforhøyelse på NOK 55 millioner (ca. EUR 5,68 millioner) med påstand om at dette tiltaket var et gruppeunntak.

⁽⁸⁾ Dokument nr. 876728.

⁽⁹⁾ Dokument nr. 877379.

⁽¹⁰⁾ Dokument nr. 887522, 887524 og 887526.

⁽¹¹⁾ Dokument nr. 874067.

⁽¹²⁾ Dokument nr. 881377.

⁽¹³⁾ Dokument nr. 888352.

⁽¹⁴⁾ Dokument nr. 885827, 885829, 888351 og 888354.

⁽¹⁵⁾ Dokument nr. 936140.

⁽¹⁶⁾ Dokument nr. 888021.

⁽¹⁷⁾ Dokument nr. 896723, 896725, 896727 og 896729.

⁽¹⁸⁾ Dokument nr. 1040641, 1040643, 1040645, 1040647 og 1040649.

⁽¹⁹⁾ Dokument nr. 1054292, 1054294, 1054296 og 1054298.

⁽²⁰⁾ Dokument nr. 1059166, 1059170 og 1059171.

⁽²¹⁾ Dokument nr. 1059842 til 1059848.

⁽²²⁾ Sak nr. 82883, [GBER 30/2018/Sports](#).

⁽²³⁾ Kommisjonsforordning (EU) nr. 651/2014 av 17. juni 2014 om erklæring av visse støttekategoriers forenlighet med det indre marked i henhold til traktatens artikkel 107 og 108 (EUT L 187 av 26.6.2014, s. 1), nevnt i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1j, se EØS-komiteens beslutning nr. 152/214 offentliggjort i EUT L 342 av 27.11.2014, s. 63, og EØS-tillegget nr. 71 av 27.11.2014, s. 61, endret ved kommisjonsforordning (EU) 2017/1084 av 14. juni 2017 om endring av forordning (EU) nr. 651/2014 med hensyn til støtte til havneinfrastruktur og lufthavninfrastruktur, meldingsterskler for støtte til kultur og bevaring av kulturarv og for støtte til idretts- og flerbruksinfrastrukturer til fritidsbruk samt ordningene for regional driftsstøtte til de mest fjerntliggende regioner og om endring av forordning (EU) nr. 702/2014 med hensyn til beregning av støtteberettigede kostnader (EUT L 156 av 20.6.2017, s. 1), se EØS-komiteens beslutning nr. 185/2017, offentliggjort i EUT L 174 av 27.6.2019, s. 56, og EØS-tillegget nr. 52 av 27.6.2019, s. 67.

1.8 *Den formelle undersøkelsen*

- 11) Ved [vedtak nr. 32/19/COL](#) (heretter kalt "åpningsvedtaket") innledet Overvåkingsorganet formell undersøkelse. Norske myndigheter ba ved brev av 2. mai 2019⁽²⁴⁾ om en forlengelse av fristen 20. mai 2019 for å sende inn kommentarer og framlegge alt av nødvendige dokumenter og opplysninger og nødvendig informasjon for vurdering av tiltakene. Ved brev av 10. mai 2019⁽²⁵⁾ gikk Overvåkingsorganet med på å forlenge fristen til 20. juni 2019. Norske myndigheter ba 19. juni 2019 om å få forlenget fristen ytterligere til 30. august 2019, noe Overvåkingsorganet gikk med på 20. juni 2019⁽²⁶⁾.
- 12) Ved brev av 30. august 2019⁽²⁷⁾ svarte norske myndigheter på åpningsvedtaket.
- 13) Åpningsvedtaket ble 23. mai 2019 offentliggjort i Den europeiske unions tidende og EØS-tillegget⁽²⁸⁾. Overvåkingsorganet mottok merknader fra én berørt part, nemlig en av klagerne. Ved brev av 27. juni 2019⁽²⁹⁾ oversendte Overvåkingsorganet disse til norske myndigheter, som ble gitt mulighet til å svare. Ved brev av 30. august 2019⁽³⁰⁾ oversendte norske myndigheter sine kommentarer til kommentarene fra de berørte partene.

2 **Bakgrunn**

- 14) Kommunens mål er å tilby anlegg for idretts- og fritidsaktiviteter til innbyggerne i Trondheim. Trondheim Spektrum arrangerer små og store idrettsarrangementer og andre arrangementer som konserter, handelsmesser og konferanser. Trondheim Spektrum skal for eksempel arrangere EM i håndball for kvinner og menn i 2020.
- 15) I 2004 formaliserte kommunen et prinsipp om kostnadsfrie anlegg som kommer kommunens idrettsklubber til gode. Dette gjør det mulig for barn og unge å delta i idrettsaktiviteter, uavhengig av de enkelte familienes inntektsnivå.
- 16) For å oppfylle målet om å tilby idrettsanlegg til sine innbyggere eier og driver kommunen en rekke idrettsanlegg i tillegg til at de leier anlegg som er eid og drevet av tredjeparter. Kommunen kjøper kapasitet av TS, idrettsklubber med egne anlegg, andre offentlige myndigheter (i f.eks. videregående skoler) og, i svært begrenset grad, av private anlegg.
- 17) Kommunen leier kapasitet fra slike anlegg gjennom egne leieavtaler, og den samlede kapasiteten fordeles gratis på idrettsklubbene. Oppgaven med å fordele kapasiteten er gitt til det lokale Idrettsrådet, som er en del av Norges idrettsforbunds organisasjonsstruktur.
- 18) Den samlede kapasiteten gjøres tilgjengelig for det lokale Idrettsrådet. Idrettsrådet har opprettet en komité som har ansvar for å fordele kapasiteten som kommunen har stilt til disposisjon. Komiteen fordeler de tilgjengelige timene på bakgrunn av retningslinjer fastsatt av Idrettsrådet.
- 19) TS eier og driver Trondheim Spektrum, et flerbruksanlegg som ligger sentralt i Trondheim. Anlegget består av åtte flerbrukshaller. Hallene brukes som treningsarena for lokale idrettsklubber, til små og store idrettsarrangementer og til andre arrangementer som konserter, handelsmesser og konferanser.
- 20) TS' historie går tilbake til selskapet Nidarøhallen som ble etablert i 1961 med det formål å gjennomføre bygging og drift av en idretts- og utstillingshall i Trondheim. Selskapets navn ble 5. juni 2002 endret til Trondheim Spektrum AS.

⁽²⁴⁾ Dokument nr. 1067253.

⁽²⁵⁾ Dokument nr. 1068858.

⁽²⁶⁾ Dokument nr. 1079516.

⁽²⁷⁾ Dokument nr. 1085424.

⁽²⁸⁾ EUT C 177 av 23.5.2019, s. 27, og EØS-tillegget nr. 41 av 23.5.2019, s. 1.

⁽²⁹⁾ Dokument nr. 1078019.

⁽³⁰⁾ Dokument nr. 1085424.

- 21) Kommunen har vært, og er i dag, flertallsaksjeeier i TS. Kommunen eier i dag 99,68 % av aksjene⁽³¹⁾.
- 22) Byggingen av den første delen av anlegget ble fullført i 1963 (hall A og B). Anlegget har blitt utvidet fire ganger: i 1971 (hall C), 1980 (hall G), 1988 (hall D og E/H) og i 2000 (hall F).
- 23) Trondheim Spektrum har siden sommeren 2017 vært under omfattende rehabilitering og utbygging.
- 24) Kommunen leier kapasitet av TS som gjøres tilgjengelig for Idrettsrådet. I henhold til leieavtalen er Trondheim Spektrum hovedsakelig reservert for idrettsaktiviteter for ungdom fra september til mai⁽³²⁾. Resten av kapasiteten i tidsrommet september til mai samt den samlede kapasiteten resten av året leies ut av TS til andre idrettsarrangementer, handelsmesser, konserter osv. TS arrangerer en rekke messer, herunder en årlig fiskerimesse. TS får også inntekter fra kiosk-, kafé- og restaurantdrift.
- 25) I den framtidige forretningsplanen for TS tas det sikte på å oppnå en lignende og omtrentlig lik inntektsfordeling fra henholdsvis leiekontrakten med kommunen og fra annen virksomhet, som det som har vært tilfelle tidligere⁽³³⁾.

3 Beskrivelse av tiltakene

3.1 Eksisterende støtte

- 26) Åpningsvedtaket gjaldt flere påståtte støttetiltak tildelt TS. I åpningsvedtaket vurderte ikke Overvåkingsorganet arten av tiltak som, hvis de utgjorde støtte, ville utgjøre eksisterende støtte i betydningen av del II artikkel 1 bokstav b) i protokoll 3 til avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (heretter kalt "protokoll 3 til ODA"). Dette vedtaket omfatter derfor ikke disse tiltakene. Disse tiltakene gjaldt i) kommunalt lån (tiltak 1), ii) kommunal garanti (tiltak 2), iii) tomteleieavtaler (tiltak 3) og iv) støtte tildelt gjennom spillemidler fra Norsk Tipping (tiltak 8)⁽³⁴⁾.

3.2 Påståtte støttetiltak

- 27) Som nevnt i nr. 120 i åpningsvedtaket omfattet den formelle undersøkelsen følgende tiltak:
 - tiltak 4 (delvis): leieavtaler mellom TS og kommunen som ble inngått mellom 2007 og 2017,
 - tiltak 5: den nye leieavtalen fra 2019 inngått mellom TS og kommunen (meldt),
 - tiltak 6: kapitalforhøyelse knyttet til nye og uventede kostnader i forbindelse med utbygging og rehabilitering av Trondheim Spektrum,
 - tiltak 7: finansiering av infrastrukturkostnader og
 - tiltak 9: implisitt garanti integrert i en låneavtale mellom Nordea og TS.

- 28) For en nærmere beskrivelse av tiltakene henviser Overvåkingsorganet til nr. 4 i åpningsvedtaket.

3.3 Tiltak 4 – leieavtaler inngått mellom 1999 og 2017

- 29) Det meste av kapasiteten i Trondheim Spektrum har tradisjonelt blitt brukt av idrettsklubber på bakgrunn av leieavtaler inngått mellom TS og kommunen. Kommunen har leid anlegget siden det åpnet i 1963. Kommunen leide anleggene fra Trondheim Spektrum for ca. NOK 12 millioner per år fra 1990 til 2002.

⁽³¹⁾ Dokument nr. 1085422, s. 11.

⁽³²⁾ TS har rett til å bruke anlegget i totalt 3000 timer i dette tidsrommet.

⁽³³⁾ Dokument nr. 1040641, s. 4.

⁽³⁴⁾ Tiltak 1 til 3 og tiltak 8. Se nr. 120 i åpningsvedtaket for konklusjonen med hensyn til ny og eksisterende støtte.

- 30) Klagerne har hevdet at leien er over markedsvilkår. Det vil si at leien er basert på behovene til TS og ikke på den kapasiteten kommunen trenger. Klagerne påstår at leieavgiften aldri har vært basert på uavhengige forhandlinger, men snarere blitt bestemt alene av kommunens bystyre.
- 31) I henhold til norske myndigheter har leien som kommunen har betalt til TS, vært i tråd med markedsvilkårene, og innebærer følgelig ikke statsstøtte. Dersom Overvåkingsorganet kommer til en annen konklusjon, argumenterer norske myndigheter med at enhver ny støtte uansett vil være forenlig med EØS-avtalens virkemåte.
- 32) I prosessen fram til åpningsvedtaket hadde norske myndigheter hevdet at leieavtalene var en del av en eksisterende støtteordning. I åpningsvedtaket var Overvåkingsorganets foreløpige oppfatning at leieavtalene inngått mellom 1999 og 2017 ikke utgjorde en støtteordning. Norske myndigheter har i sine kommentarer til åpningsvedtaket ikke klaget på Overvåkingsorganets foreløpige oppfatning med hensyn til dette.
- 33) I henhold til del II artikkel 15 nr. 1 i protokoll 3 til ODA skal Overvåkingsorganets myndighet til å kreve støtte tilbakebetalt ha en foreldelsesfrist på ti år. Foreldelsesfristen løper fra den dagen den ulovlige støtten tildeles mottakeren, som individuell støtte eller som støtte etter en støtteordning. Ethvert tiltak truffet av Overvåkingsorganet med hensyn til den ulovlige støtten, avbryter foreldelsesfristen⁽³⁵⁾.
- 34) I åpningsvedtaket begrenset Overvåkingsorganet sin vurdering til de leieavtalene der foreldelsesfristen ikke var utløpt⁽³⁶⁾. Overvåkingsorganet anså at foreldelsesfristen ble avbrutt 27. mars 2017⁽³⁷⁾.
- 35) Dermed ser det ut til at leieavtalene der foreldelsesfristen ikke er utløpt, er følgende:
- a) leieavtale 2007–2008,
 - b) leieavtale 2009-2010 og
 - c) leieavtale 2011 (som har blitt fornyet årlig).
- 36) Dette er fordi det ut fra opplysningene framlagt av norske myndigheter kan se ut til at leieavtalen trådte i kraft 1. januar 2008⁽³⁸⁾, som med mindre det finnes indikasjoner på det motsatte, bør anses som den datoen støtte ble tildelt i henhold til avtalen.
- 37) Overvåkingsorganet hevdet imidlertid i sitt åpningsvedtak at det manglet opplysninger med hensyn til leieavtalen som var i kraft i 2007, ettersom leieavtalen som var oppgitt av norske myndigheter å gjelde før leieavtalen for 2007–2008, utløp 31. desember 2006. Overvåkingsorganet manglet også opplysninger om når leieavtalen for 2007–2008 ble undertegnet, og om datoen for inngåelse kunne være datoen støtte ble tildelt i henhold til avtalen.
- 38) Norske myndigheter hevdet i sine kommentarer til åpningsvedtaket at de ikke var i stand til å framlegge leieavtalen som var i kraft i 2007, ettersom det så ut til at det ikke var inngått en skriftlig avtale. Norske myndigheter hevdet at ettersom leien ble betalt i samsvar med leieavtalen som var i kraft for den foregående perioden, indikerte dette at avtalen ble stilltiende forlenget, i samsvar med norsk avtalerett. Opplysningene framlagt av norske myndigheter, indikerer uansett hvor mye kommunen betalte i leie for en bestemt del av kapasiteten.

⁽³⁵⁾ Se del II artikkel 15 nr. 2 i protokoll 3 til ODA.

⁽³⁶⁾ Se også nr. 5.1.6.4 i åpningsvedtaket.

⁽³⁷⁾ Se åpningsvedtaket nr. 5.1.6.

⁽³⁸⁾ Bevis Q til dokument nr. 859501.

- 39) Overvåkingsorganet ba ikke om ytterligere opplysninger med hensyn til dette, ettersom norske myndigheter ikke motsatte seg Overvåkingsorganets vurdering av foreldelsesfristen, og ettersom opplysninger om beløpet som ble betalt i henhold til leieavtalen, var framlagt av norske myndigheter. Manglende opplysninger ville derfor ikke ha innvirkning på Overvåkingsorganets vurdering av tiltaket i dette vedtak.

3.4 Tiltak 5 – leieavtalen fra 2019 – melding

- 40) Som fastsatt i nr. 8) over meldte norske myndigheter om leieavtalen fra 2019. TS og kommunen har inngått en ny leieavtale som skal tre i kraft 1. desember 2019⁽³⁹⁾. Avtalen vil utløpe 30. april 2035.
- 41) Norske myndigheter har forklart at denne leieavtalen er basert på prinsippene som tidligere leieavtaler er basert på. Norske myndigheter har videre forklart at den nye leieavtalen representerer en betydelig økning i kapasiteten som er gjort tilgjengelig for idrettsklubber. I den nye leieavtalen leies det totalt 16 848 timer per år, sammenlignet med 12 500 timer før. Den nye leieavtalen representerer en økning i timeleie fra ca. NOK 1 200 til 1 700 (ca. EUR 124 til 176). Det er to årsaker til denne økningen. For det første var den historiske leien som ble betalt av kommunen, fastsatt basert på nivået etablert i 1989 og 1990 og var ikke blitt justert. For det andre gjør byggekostnadene for å kunne tilby fleksibilitet og åpne for allidrettsbruk at driftskostnadene per kvadratmeter klart overstiger kvadratmeterkostnadene for den eksisterende arenaen.
- 42) Begge klagerne har argumentert med at leien i den nye leieavtalen er over markedsvilkår, ettersom den er basert på behovene til TS og ikke på kommunens kapasitetsbehov. Klagerne påstår at leieavgiften ikke er basert på uavhengige forhandlinger, men er fastsatt for å dekke byggekostnadene i forbindelse med utvidelsen av Trondheim Spektrum.
- 43) En av klagerne påsto videre at hovedkostnadselementene i utbyggings- og rehabiliteringsprosjektet er forbundet med kravene knyttet til andre aktiviteter enn de som er dekket av leieavtalen, som konserter, profesjonelle idrettsarrangementer og messer. En av klagerne hevder at kostnadsfordelingen mellom de ulike aktivitetene derfor er feil, ettersom idrettsklubbenes behov kunne ha blitt dekket til lavere kostnader.
- 44) I henhold til norske myndigheter har leien som kommunen har betalt til TS i den nye leieavtalen, vært i tråd med markedsvilkårene, og innebærer følgelig ikke statsstøtte. Dersom Overvåkingsorganet ikke er i stand til å utelukke at det foreligger statsstøtte med den nye leieavtalen, har norske myndigheter meldt leieavtalen som forenlig støtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

3.5 Tiltak 6 – kapitalforhøyelse knyttet til nye og uventede kostnader – gruppeunntak

- 45) Som beskrevet i nr. 10) over framla norske myndigheter 10. desember 2018 et opplysnings-skjema⁽⁴⁰⁾ i henhold til gruppeunntaksforordningen om ekstraordinær støtte til TS som beløp seg til NOK 55 millioner (ca. EUR 5,68 millioner) i form av kapitalforhøyelse. Norske myndigheter har tilbudt kapitalforhøyelse til TS i henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen.

⁽³⁹⁾ Den nye leieavtalen er betinget av at leien er i tråd med markedsvilkårene. Avtalen tillater tilpasninger fra kommunen for å bekrefte markedsinvestorprinsippet dersom Overvåkingsorganet krever det. I artikkel 12 i leieavtalen fra 2019 står det: 'Denne avtalen forutsettes å være inngått på markedsmessige vilkår. Det tas forbehold om at avtalen vil – forut for og i avtaleperioden – justeres for å tilfredsstillе eventuelle føringer/krav fra EFTAs overvåkningsorgan (ESA), og/eller andre offentlige myndigheter. Dette for at avtalen til enhver tid skal tilfredsstillе markedsinvestorprinsippet.' Dokument nr. 887522, s. 7.

⁽⁴⁰⁾ Sak nr. 82883, [GBER 30/2018/Sports](#).

- 46) Etter en endring i 2018 av prosjektet i prosjektrammene økte budsjettet fra NOK 536 til NOK 591 millioner (ca. EUR 61,05 millioner).⁽⁴¹⁾ Norske myndigheter har forklart at TS ikke kan dekke tilleggskostnadene gjennom eksisterende midler eller ekstra markedsfinansiering. TS ba derfor om kapitalforhøyelse 6. juli 2018. Kapitaltilførselen ble innvilget 5. desember 2018.
- 47) Tilleggskostnadene på NOK 55 millioner kan fordeles som følger i henhold til norske myndigheter:
- nye kostnader: endringer i prosjektet beløper seg til NOK 40,5 millioner av tilleggskostnadene,
 - uventede kostnader: budsjettoverskridelser på NOK 14,5 millioner.
- 48) Norske myndigheter har forklart at ettersom TS allerede hadde høy gjeldsgrad, ble frisk kapital foretrukket framfor nye lån for å dekke tilleggskostnadene. Det ville følgelig ha vært vanskelig å få finansiering (ved ekstra lån) på markedet. TS henvendte seg derfor til eierne for å hente inn nødvendig finansiering.
- 49) Kommunen var på den tiden den største eieren av TS (ca. 78 %), og de andre eierne ga ikke uttrykk for at de hadde til hensikt å delta i kapitalforhøyelsen⁽⁴²⁾. Kommunen sto dermed overfor to valg: tilby ekstra midler for å få fullført prosjektet eller akseptere at TS ikke ville klare å gjennomføre prosjektet i samsvar med de endrede, endelige planene, som var fastsatt etter at arbeidet på det opprinnelige prosjektet hadde startet.
- 50) I henhold til norske myndigheter var det flere hensyn som gjorde kapitaltilførselen fordelaktig for TS' største eier, kommunen.
- 51) Utbyggingen av hallen med 3 200 sitteplasser vil gjøre det mulig for TS å være vertskap for større arrangementer, som vil gjøre arenaen mer attraktiv for arrangører. TS regner med at de vil kunne arrangere fire til seks slike store arrangementer per år. I tillegg til leieinntekter gir de store arrangementene økte inntekter fra VIP-arrangementer, matservering, garderobeavgift osv. Utbyggingen ville derfor i seg selv sannsynligvis føre til betydelig økte inntekter for TS.
- 52) Norske myndigheter har oppgitt at rehabiliteringsarbeidet hadde startet før TS ba om kapitalforhøyelse. Arbeidet ble satt i gang før de detaljerte planene for gjennomføringen av prosjektet var ferdig. Årsaken til at det hastet med å sette i gang byggearbeidene, var at det måtte være sikkert at prosjektet ville være fullført i tide til at TS kunne være vertskap for EM i håndball for kvinner og menn i 2020.
- 53) TS får store deler av sine inntekter ikke bare fra leieinntektene, men også fra en andel av billettinntektene. En økning i antall sitteplasser med 3200 ville derfor sannsynligvis gi høyere billettinntekter, særlig ettersom utbyggingen ville gjøre det mulig for TS å være vertskap for arrangementer som Disney On Ice.
- 54) Alternativet til utbyggingen var å montere midlertidige sitteplasser for EM i håndball og andre store arrangementer. Montering og demontering av midlertidige sitteplasser ville tatt rundt elleve dager, der TS ville måtte stenge hallen for idrettsaktiviteter. Bruk av midlertidige sitteplasser ville følgelig ha gitt reduserte inntekter for TS.
- 55) Økt heis- og lagringskapasitet vil gi lavere kostnader og høyere effektivitet. Økt heiskapasitet betyr at utstyr kan transporteres sikkert og effektivt til de ulike områdene i anlegget. TS vil med økt effektivitet sannsynligvis redusere kostnadene for den daglige driften. Alternativet var å transportere utstyret manuelt rundt i lokalene med bil. Dette ble sett på som en kostbar og ineffektiv løsning, særlig med tanke på de kommende mesterskapene.

⁽⁴¹⁾ TS beregnet de totale kostnadene til NOK 595,4 millioner. Kommunen gikk imidlertid ikke med på å tilby mer enn NOK 591 millioner.

⁽⁴²⁾ Med unntak av en tennisklubb som eier to aksjer. Tennisklubben deltok til slutt ikke i kapitalforhøyelsen.

- 56) Lagringsanleggene var nødvendig for å sikre god logistikk og effektiv drift ved større arrangementer, som håndballmesterskapene. Styret mente også at det ville være mulig å leie ut lagringsanleggene, for eksempel mellom de store arrangementene, som igjen ville gi en ny sikker inntektsmulighet for TS.
- 57) Avslutningsvis gjorde situasjonen det mulig for kommunen å bli så godt som eneste aksjeeier i TS. Som et resultat av kapitalforhøyelsen innvilget 5. desember 2018, økte kommunens aksjeandel til 99,68 %⁽⁴³⁾. Andelen på over 99 % av aksjene gjør det mulig for kommunen å kjøpe resterende aksjer også uten samtykke fra dagens mindretallsaksjeeiere. Som eneste aksjeeier vil kommunen også være i en gunstig stilling i henhold til lov om aksjeselskaper⁽⁴⁴⁾, ettersom den da kan bestemme alene hvordan TS bør bli drevet framover.
- 58) Dette gjør også at kommunen kan endre vedtektene slik at TS kan ta beslutninger uten godkjenning fra mindretallsaksjeeierne. Kapitaltilførselen plasserte dermed kommunen i en stilling hvor den kunne oppnå en rimelig avkastning på investeringen på lang sikt, eller eventuelt bli eneste aksjeeier av et kommersielt attraktivt og moderne flerbruksanlegg.⁽⁴⁵⁾
- 59) Det kontrafaktiske til den situasjonen ville vært å forbli flertallsaksjeeier i et foretak hvis eneste aktiva ville vært kommersielt mindre attraktivt, med dårlig infrastruktur og tilsvarende mindre positive framtidsutsikter⁽⁴⁶⁾.
- 60) En av klagerne har påstått at kapitalforhøyelsen ikke er i overensstemmelse med alle vilkårene beskrevet i kapittel I i gruppeunntaksforordningen.

3.6 Tiltak 7 – finansiering av infrastrukturkostnader

- 61) Bystyret vedtok 14. mars 2017 en reguleringsplan for området hvor Trondheim Spektrum ligger og det omliggende parkområdet. Prosessen ble initiert av TS med mål om å utvide anlegget til et flerbruksanlegg med mulighet for å arrangere konserter og større idrettsarrangementer og økt kapasitet for idrettsklubber, handelsmesser og konferanser.
- 62) Norske myndigheter har forklart at en reguleringsplan danner grunnlaget for et prosjekt som utvidelsen av Trondheim Spektrum⁽⁴⁷⁾. Reguleringsplanen, inkludert bruk av rekkefølgekrav⁽⁴⁸⁾, påfører ikke utbyggeren økonomiske forpliktelser, men legger til rette for bruken av området i tilknytning til prosjektet og indikerer hvilke (offentlige) infrastrukturer som må være på plass før prosjektet kan gjennomføres⁽⁴⁹⁾.
- 63) Norske myndigheter har forklart at eiendomsutviklingsavtaler, som den som ble inngått mellom kommunen og TS i denne saken, er verktøy for å hjelpe utbygger og kommune til å sørge for at kravene i reguleringsplanen og rekkefølgekravene, herunder for generelle infrastrukturtiltak, oppfylles.

⁽⁴³⁾ Norske myndigheter forklarte at dagens aksjefordeling både er et resultat av kapitaltilførselen med påfølgende utvanning av andre aksjeeiere, og kjøp av aksjene til de andre store aksjeeierne som Danske Bank, SpareBank 1 SMN og Nordea, som gikk med på å overføre sine aksjer til kommunen for NOK 1.

⁽⁴⁴⁾ *Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)*, [LOV-1997-06-13-44](#).

⁽⁴⁵⁾ Dokument nr. 1085433, nr. 3.2.

⁽⁴⁶⁾ Dokument nr. 1085422, s. 10 til 15.

⁽⁴⁷⁾ Norske myndigheter viser til paragraf 11 i *lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*, [LOV-2008-06-27-71](#).

⁽⁴⁸⁾ 'Rekkefølgekrav' er krav knyttet til rekkefølgen arbeid skal utføres i for å sørge for etablering av offentlige tjenester, teknisk infrastruktur og grønne strukturer før områder tas i bruk og når områder kan brukes til bygge- og konstruksjonsformål, herunder krav i tilknytning til hvilken rekkefølge utviklingsarbeid skal gjennomføres i. Se paragraf 11-9 i plan- og bygningsloven.

⁽⁴⁹⁾ Norske myndigheter viser til paragraf 18 i plan- og bygningsloven.

- 64) Eiendomsutviklingsavtaler kan, men må ikke nødvendigvis, innebære bestemmelser som påfører utbyggeren noen av de økonomiske byrdene tilknyttet generelle infrastrukturtiltak. Det er viktig å merke seg at eiendomsutviklingsavtaler er et resultat av forhandlinger mellom en kommune og utbyggeren⁽⁵⁰⁾.
- 65) Norske myndigheter har forklart at generelle infrastrukturtiltak ikke er utbyggerens ansvar, men påligger kommunene. Videre er det heller ikke et krav om å inngå en eiendomsutviklingsavtale, verken for kommunen eller utbyggeren⁽⁵¹⁾.
- 66) Dersom en eiendomsutviklingsavtale er inngått, legger den relevante lovgivningen begrensninger for hvilke kostnader som kan påføres utbyggeren. Bakgrunnen for dette er at det er en skjev fordeling av myndighet med hensyn til forhandlinger og inngåelse av utviklingsavtaler, som favoriserer kommunen.
- 67) Bystyret vedtok prinsippet om full overføring av utgifter i 1993, der det fastsettes at byggeprosjekter må stå for alle infrastrukturkostnader som følger av prosjektet. Når kommunen anvender dette prinsippet, må den imidlertid ta hensyn til paragraf 17-3 tredje ledd i plan- og bygningsloven, som regulerer hva en eiendomsutviklingsavtale må inneholde⁽⁵²⁾.
- 68) En av klagerne hevder at kommunen har fritatt TS fra infrastrukturkostnader som en utbygger normalt vil måtte dekke i forbindelse med denne typen byggeprosjekter, og at kommunen derfor har gitt TS en fordel.
- 69) Infrastrukturkostnadene som (delvis) er betalt av kommunen gjelder følgende elementer:
- Vann- og avløpssystem i Klostergata
 - Norske myndigheter har forklart at vann- og avløpssystemet måtte erstattes uavhengig av oppgraderingen av Trondheim Spektrum.
 - Det sammenfaller med byggarbeider knyttet til Trondheim Spektrum.
 - TS betaler NOK 20 millioner i sin andel.
 - Broforbindelse mellom Nidarø og Ilen kirke
 - Norske myndigheter har forklart at broen er en del av et rekreasjonsområde og nettverk.
 - Dagens bro er utdatert og må rehabiliteres.
 - Broen vil forbinde sentrale deler av byen og koble sammen viktige rekreasjonsområder og parker, og vil derfor være noe som alle innbyggerne i og besøkende til Trondheim vil ha glede av.
 - Grønnstruktur og offentlig park
 - Norske myndigheter har forklart at grønnstrukturen og den offentlige parken skal sørge for at det etableres attraktive steder for aktivitet og rekreasjon for allmennheten.
 - TS betaler NOK 26 millioner i sin andel.

⁽⁵⁰⁾ Dokument nr. 1085422, s. 16.

⁽⁵¹⁾ Dokument nr. 1085422, s. 16.

⁽⁵²⁾ Dokument nr. 874440, s. 20. Den detaljerte reguleringsplanen for deler av Nidarø ble vedtatt av bystyret 14. mars 2017 i sak 25/17.

3.7 Tiltak 9 – implisitt garanti integrert i låneavtale mellom Nordea og TS

70) TS signerte 11. desember 2017 en låneavtale til NOK 490 millioner med Nordea⁽⁵³⁾. Nordea vil tilby arbeidskapital i byggeperioden. Norske myndigheter har forklart at kommunen ikke er part i låneavtalen, og at det heller ikke finnes noen avtaleforpliktelser som pålegger kommunen å tilby finansiering eller kapital til TS⁽⁵⁴⁾.

71) Låneavtalen inkluderer imidlertid følgende erklæringer⁽⁵⁵⁾:

’Nordea har lagt betydelig vekt på at Trondheim Spektrum AS har til hensikt å gjøre selskapsendringer eller andre tiltak som åpner muligheten for at Trondheim kommune, uten å komme i strid med lovverket, om nødvendig kan stille en garanti overfor Nordea som reduserer risikoen ifm kostnadsoverskridelser.’

’Nordea har for øvrig lagt sterk vekt på eierskapet fra Trondheim kommune og vedtaket i formannskapet datert 25. juni 2015 i sak 144/14, hvor det blant annet fremgår av punkt 2 at Trondheim kommune, som største eier av Trondheim Spektrum AS, er innstilt på å ta det nødvendige økonomiske ansvaret som følger av rehabilitering og utvikling av Trondheim Spektrum.’

72) Disse erklæringene er knyttet til en klausul i låneavtalen som fastsetter under ’andre vilkår’⁽⁵⁶⁾:

’Risikoen som følge av at det oppstår kostnadsoverskridelser i byggeperioden og kredittkunden selv ikke kan betale disse: Trondheim Spektrum AS vil gjøre selskapsendringer eller andre tiltak som åpner muligheten for at Trondheim kommune, uten å komme i strid med lovverket, om nødvendig kan stille garanti overfor Nordea.’

73) Under samme overskrift fastsettes det følgende⁽⁵⁷⁾:

’Låneavtalen med Trondheim kommune av 26.10.2017 kan ikke endres/redueres uten Nordeas forutgående skriftlige samtykke.’

74) Avslutningsvis, under overskriften ’Eierskifte – obligatorisk førtidig tilbakebetaling’⁽⁵⁸⁾ fastsettes det i låneavtalen⁽⁵⁹⁾:

’Det er et vilkår for inngåelse og opprettholdelse av Byggekredittavtalen, at Trondheim Kommune eier minst 77,93 % av Kredittkunden, og opprettholder sin eierandel uendret.

⁽⁵³⁾ Dokument nr. 1054294.

⁽⁵⁴⁾ Dokument nr. 1054298, s. 6.

⁽⁵⁵⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 1, ledd 5 og 6. Norsk tekst fra norske myndigheter.

⁽⁵⁶⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 5, ’Andre vilkår’ – punkt 3. Norsk tekst fra norske myndigheter.

⁽⁵⁷⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 5, ’Andre vilkår’ – punkt 4. Norsk tekst fra norske myndigheter.

⁽⁵⁸⁾ På norsk: “eierskifte – obligatorisk førtidig tilbakebetaling”.

⁽⁵⁹⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 4. Norsk tekst fra norske myndigheter.

For det tilfellet at eiersammensetningen endres, uten Nordeas forutgående skriftlige samtykke, skal Byggekkreditten og ethvert utestående tilbakebetales som angitt i klausul 11 (Førtidig forfall av byggekreditten).’

- 75) TS og Nordea hadde tidligere undertegnet en låneavtale datert 27. juli 2017. Avtalen inneholdt et vilkår om at enhver overskridelse av byggekostnadene i byggeperioden skulle dekkes av enten TS eller kommunen. Låneavtalen ble medundertegnet av kommunaldirektøren for finans. Avtalen inneholdt derfor klausuler om kommunens ansvar med hensyn til prosjektoverskridelser samt forpliktelser med hensyn til leieavtalen som på den tiden ikke var sluttført⁽⁶⁰⁾.
- 76) Medundertegning av låneavtalen ble senere sett på som en kommunal garanti i henhold til paragraf 51 i kommuneloven⁽⁶¹⁾. Administrasjonen i Trondheim kommune konkluderte med at for at garantien skulle ha virkning, måtte den ha statlig godkjenning. Garantien ville av ulike årsaker antagelig ikke få en slik godkjenning, og kommunedirektøren (tidligere rådmann) ble derfor anbefalt å umiddelbart informere Nordea om at kommunen ikke kunne være part i låneavtalen. Avtalen er ugyldig. TS og Nordea undertegnet derfor dagens låneavtale uten kommunens offisielle involvering.

4 Kommentarer fra berørte parter

- 77) Overvåkingsorganet mottok 12. juni 2019 kommentarer fra én berørt part, nemlig en av klagerne i saken. Kommentarene gjaldt prisen kommunen betalte for en annen idrettsarena og støttet de tidligere framsatte påstandene om overprising i leieavtalen.

5 Norske myndigheters kommentarer til kommentarene fra den berørte part

- 78) Norske myndigheter forklarte at arenaen som kommentarene fra tredjepart gjelder, er en del av et skolebygg og i sin helhet eid av fylket arenaen ligger i. Kommunen kjøpte flere timer der i 2018 og 2019 som en midlertidig løsning for å kunne tilby tilstrekkelig kapasitet til idrettsklubber da deler av Trondheim Spektrums kapasitet var utilgjengelig på grunn av de pågående byggearbeidene. Etter dette tidsrommet er det verken behov for eller økonomisk mulig for kommunen å fortsette avtalen med denne arenaen.
- 79) Norske myndigheter mener at den midlertidige ordningen ikke kan sammenlignes med leieavtalen. Fylket, som eier av arenaen, var villig til å tilby noe hallkapasitet til under markedspris mens utvidelsen av Trondheim Spektrum ble gjennomført. Denne ordningen var ikke ment å være, og var ikke, i tråd med markedsvilkårene, og kan ikke ses på som en indikasjon på at kommunens leieavtale med Trondheim Spektrum ikke er i tråd med markedsvilkårene.

II. VURDERING

6 Om det foreligger statsstøtte

6.1 Innledning

- 80) EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 lyder:

’Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene.’

⁽⁶⁰⁾ Dokument nr. 1054298, s. 5.

⁽⁶¹⁾ *Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)*, LOV-1992-09-25-107. Paragraf 51 lyder: ’1. Vedtak om å stille kausjon eller annen økonomisk garanti for virksomhet som drives av andre enn kommunen eller fylkeskommunen selv, skal godkjennes av departementet. 2. Det kan ikke stilles kausjon eller annen økonomisk garanti knyttet til næringsvirksomhet som drives av andre enn kommunen eller fylkeskommunen selv.’

- 81) For at et tiltak skal utgjøre støtte i betydningen av denne bestemmelsen, må følgende kumulative vilkår være oppfylt: i) tiltaket må være gitt av staten eller gjennom statsmidler, ii) det må gi mottakeren en fordel, iii) det må begunstige enkelte foretak og iv) det må vri eller true med å vri konkurransen og kunne påvirke samhandelen.

6.2 *Begrepet foretak*

- 82) For at tiltakene skal utgjøre statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61, må de gi et foretak en fordel. Foretak er enheter som utøver økonomisk virksomhet, uavhengig av deres rettslige status og måten de finansieres på⁽⁶²⁾. Den offentlige eller private statusen til enheten, eller det faktum at en enhet er delvis eller i sin helhet offentlig eid, har dermed ingen betydning for om en enhet er et 'foretak' eller ikke i betydning av statsstøtteregulverket⁽⁶³⁾.
- 83) Økonomisk virksomhet er virksomhet som består av å tilby varer eller tjenester på et marked⁽⁶⁴⁾. Enheter som ikke utøver økonomisk virksomhet, i den betydning at de ikke tilbyr varer eller tjenester på et gitt marked, utgjør ikke foretak. Både bygging og drift av en infrastruktur utgjør en økonomisk virksomhet i seg selv (og er følgelig underlagt statsstøttereglene) dersom infrastrukturen brukes til eller vil bli brukt til å tilby varer eller tjenester på et marked⁽⁶⁵⁾. Statsstøtte kan tildeles på flere nivåer: bygging, drift og bruk av infrastrukturen⁽⁶⁶⁾.
- 84) Trondheim Spektrum er et flerbruksanlegg der det blant annet arrangeres konserter, store idrettsarrangementer, messer og konferanser. Det er også planlagt at Trondheim Spektrum skal være vertskap for europamesterskapet i håndball for menn og kvinner i 2020. TS utfører derfor økonomisk virksomhet.
- 85) TS leier også ut anlegg til kommunen, som i sin tur gjør dem tilgjengelige for idrettsklubber. Det at kommunen tilbyr kapasiteten som den leier fra TS som kostnadsfrie anlegg til kommunens idrettsklubber, påvirker ikke naturen til transaksjonen mellom TS og kommunen, som er økonomisk virksomhet. TS er derfor et foretak i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61.

6.3 *Bruk av statsmidler*

- 86) For at et tiltak skal utgjøre statsstøtte, må støtten gis av staten eller ved bruk av statsmidler.
- 87) Overføring av statsmidler kan skje på mange måter, for eksempel gjennom direkte tilskudd, lån, garantier, direkte investeringer i selskaper og naturalytelser. Statsmidler inkluderer alle ressurser i offentlig sektor, herunder kommunale⁽⁶⁷⁾.

6.3.1 *Tiltak 4 & 5 – leieavtalene inngått fra 2007 til 2017 og leieavtalen fra 2019*

- 88) Dersom leieavtalene mellom kommunen og TS (tiltak 4 og 5) inneholdt elementer av statsstøtte, ville et slikt støttetiltak vært tildelt av staten og ved bruk av statsmidler i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, ettersom finansieringen ville kommet direkte fra kommunen.

6.3.2 *Tiltak 6 – kapitalforhøyelse*

- 89) Kapitalforhøyelsen (tiltak 6) er betalt direkte til TS av kommunen og utgjør derfor statsmidler i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

6.3.3 *Tiltak 7 – finansiering av infrastrukturkostnader*

- 90) Kommunal finansiering av infrastrukturkostnader, vanligvis båret av utbygger, ville vært betalt direkte av kommunen og derfor utgjort statsmidler i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

⁽⁶²⁾ Dom i *Höfner og Elser mot Macroton*, C-41/90, EU:C:1991:161, nr. 21–23.

⁽⁶³⁾ Dom i *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, nr. 42.

⁽⁶⁴⁾ Dom i *Cassa di Risparmio di Firenze mfl.*, C-222/04, EU:C:2006:8, nr. 108.

⁽⁶⁵⁾ Dom i *Mitteldeutsche Flughafen og Flughafen Leipzig-Halle mot Kommisjonen*, C-288/11 P, EU:C:2012:821, nr. 40–43.

⁽⁶⁶⁾ Overvåkingsorganets vedtak nr. 496/13/COL av 11.12.2013 om finansieringen av Harpa konserthus og konferansesenter, nr. 50.

⁽⁶⁷⁾ Dom i *Tyskland mot Kommisjonen*, C-248/84, EU:C:1987:437, og NoA (Notification of Aid – melding om støtte), nr. 48.

6.3.4 Tiltak 9 – implisitt garanti integrert i låneavtale mellom Nordea og TS

- 91) TS signerte 11. desember 2017 en låneavtale for NOK 490 millioner (ca. EUR 50,67 millioner) med Nordea⁽⁶⁸⁾. Nordea vil tilby arbeidskapital i byggeperioden⁽⁶⁹⁾.
- 92) Som beskrevet i nr. 3.7) inneholder låneavtalen klausuler som sier at TS planlegger tiltak for å gjøre det mulig for kommunen å om nødvendig utstede en garanti for Nordea, uten å handle i strid med lovverket, i forbindelse med risikoen som følger av enhver kostnadsoverskridelse i byggeperioden⁽⁷⁰⁾.
- 93) Låneavtalen inneholder videre en klausul som fastsetter at leieavtalen mellom TS og kommunen ikke kan endres uten skriftlig forhåndssamtykke fra Nordea⁽⁷¹⁾. Låneavtalen inneholder også et vilkår om at kommunen eier minst 77,93 % av TS⁽⁷²⁾.
- 94) Norske myndigheter har argumentert med at avsnittet i låneavtalen som fastsetter at låneavtalen med kommunen ikke kan endres uten skriftlig forhåndssamtykke fra Nordea, ikke er bindende for kommunen. Dersom låneavtalen skulle endres, ville TS måtte forsikre seg om at den fikk godkjenning fra sin kreditor, dvs. Nordea.
- 95) Når det gjelder vilkåret om at kommunen skal eie minst 77,93 % av TS for tildeling og opprettholdelse av byggekreditten, minner norske myndigheter om at styret i TS, som inngikk låneavtalen, ikke har myndighet til å binde sine aksjeeiere, og dermed kommunen, herunder med hensyn til et framtidig salg av aksjer. Låneavtalen gjenspeiler at Nordea er innforstått med at avtalen ikke kan binde kommunen, gitt at det i annet avsnitt fastsettes at en endring i eierstrukturen uten samtykke medfører avtalebrudd fra TS' side⁽⁷³⁾.
- 96) Norske myndigheter har framlagt ytterligere opplysninger om låneavtalen og understreket at kommunen ikke er part i låneavtalen, og at TS' styre ikke på noen måte kan binde kommunen, sin største eier. Klausulen som gjelder TS' forpliktelse til å gjennomføre mulige strukturelle endringer i foretaket og innføre de nødvendige tiltak for at kommunen, om nødvendig, kan utstede en garanti, utgjør ikke en fast og konkret rettslig forpliktelse som kan binde kommunen.
- 97) Norske myndigheter har vist til et brev fra kommunen til Fylkesmannen. Brevet ble sendt etter hendelsene som førte til at den foregående låneavtalen ble ansett ugyldig etter en rettslig vurdering som fastslo at kommunen ikke kunne være part i låneavtalen og ikke kunne utstede en garanti.
- 98) I brevet informerte kommunen Fylkesmannen om at TS og Nordea arbeider med andre økonomiske løsninger uten kommunens involvering⁽⁷⁴⁾.
- 99) Norske myndigheter har videre hevdet at dersom kommunen hadde vært juridisk forpliktet til å gripe inn, ville ikke TS ha vært nødt til å be om en kapitalforhøyelse⁽⁷⁵⁾, og kommunen ville ikke hatt muligheten til å gjøre et vedtak for eller mot tiltaket.
- 100) Norske myndigheter framlegger derfor at låneavtalen ikke innebærer en avtaleforpliktelse for kommunen i form av en fast og konkret forpliktelse til å stille statsmidler til rådighet.

⁽⁶⁸⁾ Dokument nr. 1054294.

⁽⁶⁹⁾ Dokument nr. 1054298, s. 6.

⁽⁷⁰⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 5, 'Andre vilkår' – punkt 3.

⁽⁷¹⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 5, 'Andre vilkår' – punkt 4.

⁽⁷²⁾ Dokument nr. 1054294, låneavtale mellom Nordea og TS, datert 11.12.2017, s. 4, 'Eierskifte – obligatorisk førtidig tilbakebetaling' – første ledd.

⁽⁷³⁾ Dokument nr. 1054298, s. 7.

⁽⁷⁴⁾ Dokument nr. 1085428.

⁽⁷⁵⁾ Nevnt som tiltak 6 i dette vedtak, se nr. 3.5.

- 101) Overføring av statsmidler kan skje på mange måter, for eksempel gjennom direkte tilskudd, lån, garantier, direkte investeringer i selskaper og naturalytelser. En fast og konkret forpliktelse om å stille statsmidler til rådighet på et senere tidspunkt, anses også som overføring av statsmidler⁽⁷⁶⁾. At det skapes en konkret risiko for at staten pålegges en tilleggsbyrde i framtiden gjennom en garanti eller et avtafefestet tilbud, er tilstrekkelig i henhold til artikkel 61 nr. 1 i EØS-avtalen⁽⁷⁷⁾. Ettersom statlige tiltak kommer i ulike former og må analyseres med hensyn til virkning, kan det ikke utelukkes at fordelene gitt i form av statsgaranti kan innebære en tilleggsbyrde for staten⁽⁷⁸⁾.
- 102) Overvåkingsorganet har vurdert naturen til de beskrevne bestemmelsene i låneavtalen i lys av opplysningene framlagt av norske myndigheter.
- 103) Det er dokumentert av norske myndigheter at kommunen ikke er en formell part i dagens avtale⁽⁷⁹⁾. Bestemmelser i låneavtalen henviser til vedtak av 25. juli 2015 i formannskapet som fastsetter at det er klart til å påta seg nødvendig økonomisk ansvar som følge av rehabiliteringen og utviklingen av TS. Norske myndigheter har imidlertid framlagt dokumentasjon som viser at kommunedirektøren (tidligere rådmann) i 2016 hevdet at kommunen ikke ville finansiere byggingen, bare leie kapasitet⁽⁸⁰⁾.
- 104) Selv om kommunaldirektøren for finans medundertegnet det første lånet, ble inngåelsen ansett som ugyldig i lys av at norsk lov krever statlig godkjenning for den type garantier, og partene ble underrettet i samsvar med dette.
- 105) I tråd med kravene i norsk lov, også med hensyn til gjeldende lån, vil derfor enhver bestemmelse i låneavtalen som henviser til kommunen, ikke ha tvangskraft for nasjonale domstoler.
- 106) I lys av ovenstående må enhver erklæring i låneavtalen som henviser til hva Nordea har vektlagt i sin vurdering om tildeling av lån til TS, anses som en ensidig betraktning på vegne av Nordea.
- 107) Bestemmelsene i låneavtalen som fastslår at leieavtalen ikke kan endres uten Nordeas godkjenning, og bestemmelsen som fastslår at det er et vilkår for lånet at kommunen eier minst 77,93 % av TS, kan ikke, uten dokumentasjon som viser kommunens formelle involvering, anses som en fast og konkret forpliktelse av statsmidler. TS er et selskap med begrenset ansvar⁽⁸¹⁾ som i norsk lov ikke nyter noen tilleggsrettigheter på grunn av kommunens eierskap sammenlignet med andre selskaper.
- 108) Uten andre opplysninger som fastsetter en fast og konkret forpliktelse på vegne av kommunen, kan det ikke dokumenteres at disse bestemmelsene i låneavtalen kan forplikte statsmidler.
- 109) Ettersom ingen andre bestemmelser i låneavtalen har gjort at Overvåkingsorganet har reist tvil i åpningsvedtaket, og sett i lys av at Nordea er en privat markedsaktør, finner Overvåkingsorganet at låneavtalen mellom TS og Nordea ikke innebærer statsstøtte. Dette tiltaket vil følgelig ikke bli vurdert nærmere under.

6.4 Fordel

- 110) Tiltaket må gi TS en fordel som fritar dem fra utgifter de vanligvis ville måtte dekke fra sitt eget budsjett.

⁽⁷⁶⁾ NoA, nr. 51.

⁽⁷⁷⁾ Se dom i *Ecotrade*, C-200/97, EU:C:1998:579, nr. 41, *Bouygues and Bouygues Télécom mot Kommisjonen mfl.*, C-399/10 P og C-401/10 P, EU:C:2013:175, nr. 137–139.

⁽⁷⁸⁾ Se for det formål *Ecotrade*, C-200/97, nr. 43, og *Bouygues et Bouygues Télécom mot Kommisjonen mfl.*, C-399/10 og C-401/10 P, nr. 107.

⁽⁷⁹⁾ Dokument nr. 1085428.

⁽⁸⁰⁾ Dokument nr. 87440, s. 21.

⁽⁸¹⁾ *Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)*, LOV-1997-06-13-44.

6.4.1 Tiltak 4 & 5 – leieavtalene inngått fra 2007 til 2017 og leieavtalen fra 2019

6.4.1.1 Innledning

- 111) I prosessen fram til åpningsvedtaket hevdet norske myndigheter at leieavtalene var en del av en eksisterende støtteordning. I åpningsvedtaket var Overvåkingsorganets foreløpige oppfatning at leieavtalene inngått mellom 1999 og 2017 ikke utgjorde en støtteordning. Norske myndigheter har i sine kommentarer til åpningsvedtaket ikke klaget på Overvåkingsorganets foreløpige oppfatning. I lys av ovenstående og med henvisning til Overvåkingsorganets vurdering i nr. 5.1) i åpningsvedtaket finner Overvåkingsorganet at leieavtalene inngått fra 1999 til 2017 ikke utgjør en støtteordning.
- 112) Norske myndigheter har argumentert med at leieavtalene inngått fra 2007 til 2017, samt leieavtalen fra 2019, er i tråd med markedsvilkårene, og dermed ikke innebærer en fordel i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.
- 113) EØS-retten er nøytral med hensyn til reglene for eiendomsretten, og den berører på ingen måte EØS-staters rett til å opptre som økonomiske aktører. Når offentlige myndigheter direkte eller indirekte gjennomfører en hvilken som helst form for økonomisk transaksjon, er de imidlertid omfattet av EØS-avtalens statsstøtteregele. Økonomiske transaksjoner som gjennomføres av offentlige organer (herunder offentlige foretak), gir ikke motparten en fordel, og utgjør derfor ikke statsstøtte, dersom de gjennomføres i tråd med normale markedsvilkår⁽⁸²⁾.
- 114) Norske myndigheter har anført at gitt andre norske arenaers ulike størrelse, utstyr, utforming og plassering, er det ikke mulig å finne en arena i Norge som er identisk med Trondheim Spektrum⁽⁸³⁾. Norske myndigheter har imidlertid framlagt opplysninger om andre arenaer som leies for lignende formål som kommunen leier kapasitet av TS for, og opplysninger om andre arenaer i Norge, for å underbygge argumentet om at leieavtalene har vært i tråd med markedsvilkårene.

6.4.1.2 Referanseverdier fra norske myndigheter

- 115) Kommunen har framlagt opplysninger om hvordan TS' priser til tredjeparter er sammenlignet med andre arenaer, og opplysninger om priser for leie av hallkapasitet for idretts- og fritidsarrangementer i andre arenaer.
- 116) Norske myndigheter har forklart at Trondheim Spektrum disponerer to haller som er større enn 2000 m² (hall D og hall F), og som er særlig egnet for større messer, konserter, konferanser og lignende arrangementer. Avhengig av type arrangement krever TS ca. NOK 70 000 til NOK 85 000 per dag for den store hall D (ca. EUR 7 230 til 8 780), og NOK 59 000 til NOK 70 000 for den noe mindre hall F (ca. EUR 6 100 til 7 230).
- 117) Norske myndigheter har sammenlignet prisene for å leie slike anlegg i andre arenaer i Trondheim. Frimurerlosjen i Trondheim krever for eksempel bare NOK 15 000 til NOK 18 000 (ca. EUR 1 550 til 1 860) per dag. Dette er en noe mindre arena, som kan ta opptil 600 personer, mens hall F i Trondheim Spektrum har kapasitet til mer enn 1000 personer.
- 118) I henhold til norske myndigheter krever arenaer i andre norske byer av sammenlignbar størrelse lignende priser. I Stavanger koster det rett over NOK 200 000 for å leie en hall som er lik hall F i fire dager, og Grieghallen i Bergen koster ca. NOK 300 000 for fire dager (ca. EUR 20 100 og 31 000). TS' priser ligger like under prisene fra Bergen⁽⁸⁴⁾.

⁽⁸²⁾ NoA, nr. 73 og 74.

⁽⁸³⁾ Dokument 859501, s. 17.

⁽⁸⁴⁾ Dokument 859501, s. 17. Norske myndigheter har også vist til et intervju med ledelsen i Trondheim Messeselskap AS, et selskap som organiserer messer i hele Norge, der kommunen ble informert om at Trondheim Spektrum ikke er sett på som et spesielt dyrt anlegg. Norske myndigheter har vist til dette intervjuet for ytterligere detaljer om prissammenligning.

- 119) Norske myndigheter har videre vist til Sotra Arena, som er en arena med 12 000 m² innendørskapasitet og ligger i Fjell kommune, en 25 minutters kjøretur fra Bergen. Denne arenaen ble i 2016 brukt til handelsmesser og kostet ca. NOK 100 000 til 125 000 for tre dager (ca. EUR 10 300 til 12 900) for ca. 5 000 til 7 000 m².
- 120) Basert på denne sammenligningen hevder norske myndigheter at det ser ut til at TS' priser for hallkapasitet, ved utleie til tredjeparter, er i tråd med markedsprisene.
- 121) Kommunen kjøper kapasitet av TS, idrettsklubber med egne anlegg, andre offentlige myndigheter (I bygninger som videregående skoler) og, i svært begrenset grad, av private anlegg.
- 122) Timeprisen som betales av kommunen, varierer fra NOK 350 til 2 046 per time (ca. EUR 36 og 211). Timeprisen som betales til TS, er NOK 1 174 (ca. EUR 121). I henhold til den nye leieavtalen er timeprisen NOK 1 700. Norske myndigheter påpeker at prisforskjellen kan forklares av en rekke faktorer. I tillegg har flere av disse arenaene blitt (delvis) finansiert av staten og er kontraktforpliktet til å levere (noe) kapasitet til faste priser.
- 123) Andre faktorer som kan forklare den relativt store prisforskjellen, er at ikke alle tider på dagen er like dyre, og at ikke alle arenaer er like moderne, like godt utstyrte og har samme sentrale beliggenhet som Trondheim Spektrum. Norske myndigheter har forklart at alle ovennevnte betraktninger er årsaker til at noe av kapasiteten som kommunen kjøper fra andre arenaer, leies til en forholdsvis lavere pris⁽⁸⁵⁾.
- 124) Norske myndigheter har framlagt eksempler på prisene til Vestlandshallen, et idrettsanlegg i Bergen. I henhold til norske myndigheter krever denne arenaen omtrent samme pris fra brukerne (ikke idrettsklubber) som kommunen betaler til TS. Dette er basert på en beregning der en 'halltime' i TS er et overflateareal på 800 m² og varer i 60 minutter. En 'kvarthall' i Vestlandshallen vil være ca. 440 m² og koste NOK 940 for 90 minutter (ca. EUR 97). Dette vil i teorien gi en pris på ca. NOK 626 for 60 minutter og dermed NOK 1 252 for et noe større overflateareal enn det tilsvarende i TS (ca. EUR 65 og 129).
- 125) Videre argumenterer norske myndigheter med at Bergen kommune krever NOK 1 150 fra brukere uten fortrinnsrett for en time i Haukelandshallen, en arena som kan sammenlignes med Trondheim Spektrum (ca. EUR 119). Tromsø kommune krever opptil NOK 1 940 for en time med lignende overflateareal i Tromsøhallen (ca. EUR 200).
- 126) Når det gjelder leieavtalen fra 2019, har norske myndigheter forklart at den nye leieavtalen gir ca. 50 % økning i timeleien fra ca. NOK 1 200 til NOK 1 700 (ca. EUR 124 til 176)⁽⁸⁶⁾. Norske myndigheter erkjenner at dette er i øvre sjikt av timeprisen de har framlagt (timeprisene fra et utvalg idrettsanlegg varierer fra ca. NOK 350 til NOK 2 046 (ca. EUR 36 til 211))⁽⁸⁷⁾.
- 127) I henhold til norske myndigheter vil Trondheim Spektrum etter oppgraderingen være et moderne og svært sentralt beliggende anlegg i en av Norges største og raskest voksende byer. Etter norske myndigheters syn måtte timeprisen ha vært godt over prisvariasjonene i markedet for at Overvåkingsorganet skulle kunne konkludere med at leieavtalen innebærer en fordel⁽⁸⁸⁾.

⁽⁸⁵⁾ Dokument nr. 859501, s. 18.

⁽⁸⁶⁾ Tallene gjelder for 2017.

⁽⁸⁷⁾ Se nr. 5.4.2 i dette vedtak.

⁽⁸⁸⁾ Dokument nr. 1040641, s. 9.

- 128) Norske myndigheter har videre oppgitt at timeprisen for kommersielle brukere av Trondheim Spektrum var høyere før (fra NOK 1 000 til 1 800, ca. EUR 103 til 186) enn under den kommunale leieavtalen (NOK 1 200, ca. EUR 124). Det forventes at dette også vil være tilfellet framover, med en timepris på ca. NOK 1 700 i den nye leieavtalen (ca. EUR 176) og tilsvarende høyere timepriser for kommersielle brukere.
- 129) Dersom konklusjonen ble at kommunen betalte en pris som var høyere enn markedsnivå, ville dette etter norske myndigheters syn nødvendigvis innebære at kommersielle brukere av TS også gjorde det. Etter norske myndigheters syn er det ingen grunn til å anta at kommersielle brukere ville betale en pris over markedsnivå for leie av hallplass i Trondheim Spektrum⁽⁸⁹⁾.
- 130) Etter norske myndigheters syn kan Overvåkingsorganet konkludere med at leieavtalene ikke omfatter støtte. For å bistå Overvåkingsorganet i å nå den konklusjonen har norske myndigheter i det vesentlige framlagt følgende så langt:
- Eksterne referanseverdier, dvs. timepriser for leie av halltid i sammenlignbare flerbruksinfrastrukturer.
 - 'Interne referanseverdier', dvs. dokumentasjon som viser at andre aktiviteter i TS gir omtrent samme inntektsnivå samtidig som de bruker mindre kapasitet.
 - Dokumentasjon på at TS ikke selger sin kapasitet til tredjeparter til kunstig lave priser, noe som følgelig indikerer at de 'kommersielle' aktivitetene ikke er krysssubsidierte⁽⁹⁰⁾.

6.4.1.3 Overvåkingsorganets vurdering av leieavtalene

- 131) For å fastslå om en transaksjon er i samsvar med markedsvilkårene kan transaksjonen vurderes basert på de vilkårene som lå til grunn for sammenlignbare transaksjoner gjennomført av sammenlignbare private aktører i sammenlignbare situasjoner⁽⁹¹⁾.
- 132) Referansemåling er ikke nødvendigvis en egnet metode for å fastsette markedsprisene dersom de tilgjengelige referanseverdiene ikke er fastsatt på grunnlag av markedsfaktorer, eller dersom de eksisterende prisene påvirkes i betydelig grad av offentlige inngrep⁽⁹²⁾.
- 133) Som det ble påpekt av norske myndigheter, finnes det viktige forskjeller når de ulike arenaene sammenlignes, for eksempel med hensyn til leietid⁽⁹³⁾, antall leide timer, anleggets kvalitet og arenaenes beliggenhet i (eller utenfor) byene.
- 134) Overvåkingsorganet anser at referanseverdiene framlagt av norske myndigheter ikke er sammenlignbare i tilstrekkelig grad eller egnet til å fastsette en markedspris som leien som betales i henhold til leieavtalen kan sammenlignes direkte med, se også nr. 142) til 152) under.
- 135) For at Overvåkingsorganet skal kunne konkludere med at leieavtalene innebærer elementer av støtte, og dermed gir TS en fordel i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, må Overvåkingsorganet fastslå at prisen som betales i henhold til leieavtalene, avviker i tilstrekkelig grad fra markedsprisen til å kunne berettigg et slikt funn⁽⁹⁴⁾.
- 136) Som beskrevet over er det i denne saken ikke mulig å fastsette en nøyaktig markedspris ved å bruke tradisjonelle metoder som referansemålinger, ettersom det ikke finnes noen sammenlignbare og egnede referanseverdier.

⁽⁸⁹⁾ Dokument nr. 1040641, s. 10, og 1054298, s. 5.

⁽⁹⁰⁾ Dokument nr. 1085422, s. 5.

⁽⁹¹⁾ NoA, nr. 98.

⁽⁹²⁾ NoA, nr. 99.

⁽⁹³⁾ Som forklart av norske myndigheter er ikke alle tider på dagen like verdifulle.

⁽⁹⁴⁾ Se for eksempel Overvåkingsorganets [vedtak nr. 305/09/COL](#) av 8.7.2009 om avtale om salg av kraft inngått av Notodden kommune og Becromal Norway AS, s. 11.

- 137) Videre virker det ikke hensiktsmessig å fastsette prisen ved å vise til kostnadene knyttet til å tilby tjenestene i leieavtalen, ettersom den passende andelen av investeringskostnadene som bør fordeles på leieavtalen, og hva disse kostnadene ville ha vært uten de andre aktivitetene som utføres av TS, er vanskelig å fastsette på en rimelig måte.
- 138) Som forklart av norske myndigheter ble rehabiliteringen og utbyggingen av Trondheim Spektrum satt i gang delvis fordi kommunen manglet passende anlegg for å legge til rette for større idretts- og kulturarrangementer. I den forbindelse nevnte norske myndigheter at Trondheim vil være vertskap for EM i håndball for kvinner og menn i 2020. Et mål med oppgraderingen har derfor vært at den rehabiliterte arenaen skal oppfylle kravene til det europeiske håndballforbundet og åpne for et betydelig antall tilskuere.
- 139) Etter Overvåkingsorganets oppfatning kan det antas at en privat aktør, som leide kapasitet for å tilby hallplass til ungdomsidrettsklubber, ikke ville akseptert en pris som dekket betydelige kostnader knyttet til rehabilitering og utbygging som ikke sto i forhold til aktørens behov i henhold til leieavtalen. Dersom en slik framgangsmåte hadde blitt akseptert, ville det gjort det mulig med en ordning der kommunen kunne betalt en pris for å leie anleggene for å tilby hallplass til ungdomsidrett, som tilsvarte det økonomiske behovet for å gjennomføre en generell oppgradering av anleggene, uten å melde et slikt bidrag som statsstøtte.⁽⁹⁵⁾
- 140) Bygging av arenaer for idrett og andre offentlige arrangementer og støtte til ulike typer aktiviteter som kommer allmennheten til gode, kan ses på som et statlig ansvar. Under slike omstendigheter vil staten ikke handle som en markedsaktør. Snarere som en offentlig myndighet. Staten kan derfor under visse omstendigheter finansiere slike aktiviteter ved å tildele statsstøtte. Slike tiltak må imidlertid oppfylle alle relevante kriterier fastsatt i gruppeunntaksforordningen⁽⁹⁶⁾ for å bli gruppeunntatt eller, alternativt, meldes og godkjennes som forenlig i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 141) I lys av ovenstående må Overvåkingsorganet stole på andre metoder for å vurdere om leieavtalene inneholder elementer av statsstøtte. Selv om de ikke kan anvendes direkte, anser Overvåkingsorganet at referanseverdiene fra norske myndigheter kan bidra til å fastsette prisvariasjonene som finnes i markedet for å vurdere om prisen som betales i henhold til leieavtalene, er langt unna det som ser ut til å være markedsvilkårene for lignende tjenester.
- 142) Norske myndigheter har framlagt for Overvåkingsorganet en oversikt over prisene som kommunen betaler til andre arenaer for leie av hallkapasitet for samme formål som kommunen kjøper hallkapasitet fra TS for⁽⁹⁷⁾. Etter Overvåkingsorganets oppfatning vil disse være de mest sammenlignbare med leieavtalene som vurderes i dette vedtaket.
- 143) Overvåkingsorganet anser at disse arenaene er mer egnet for sammenligning av hallkapasiteten som leies av kommunen, enn priseksemlene for arenaene i andre byer⁽⁹⁸⁾. Timeprisen framlagt for andre arenaer ser ut til å gjelde for situasjoner der de er leid ut for en begrenset periode og for ulike arrangementer. Disse arenaene er også annerledes hva gjelder fasiliteter.

⁽⁹⁵⁾ Norske myndigheter har framlagt en rapport fra konsulentfirmaet Norion (dokument nr. 1085426) som søker å fastsette hva timeleien burde være dersom TS krevde en rimelig fortjeneste på sin investering. Beregningene skiller imidlertid ikke mellom ulike typer tjenester. De gir snarere et generelt overslag basert på reproduksjon av kostnadsstrukturen til andre arenaer. En slik tilnærming gir ikke de nødvendige opplysninger for å kunne fastsette om timeleien som betales til TS av kommunen, gjenspeiler kostnadene knyttet til å levere tjenestene som omfattes av leieavtalene.

⁽⁹⁶⁾ Se artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen om støtte til idretts- og flerbruksinfrastrukturer til fritidsbruk.

⁽⁹⁷⁾ Dokument nr. 859501, nr. 3.8.2.

⁽⁹⁸⁾ Norske myndigheter henviste for eksempel til Vestlandshallen og Haukelandshallen i Bergen, Tromsøhallen i Tromsø samt andre arenaer for sammenligning av prisen som TS krevde av tredjeparter. Se også nr. 1.2.1.2.

- 144) Referanseverdiene framlagt av norske myndigheter for kommunens leie av hallplass, gjelder også ordninger der et betydelig antall timer er leid for samme type tjeneste, selv om ingen av dem kommer i nærheten av antall timer leid i henhold til leieavtalen mellom kommunen og TS. Disse arenaene ligger også i Trondheim⁽⁹⁹⁾.
- 145) Norske myndigheter har meldt at prisene varierer fra 350 NOK til 2046 NOK per time. Norske myndigheter har oppgitt at timeprisen kommunen betaler i et stort antall av disse individuelle kontraktene, er klart under markedspris og derfor ikke helt sammenlignbare, ettersom en rekke av disse arenaene er delvis finansiert av staten og kontraktforpliktet til å levere noe kapasitet til fast pris, i tillegg til at avtalene kan ha ulik pris for ulike dager i uken og tider på dagen⁽¹⁰⁰⁾.
- 146) Av elleve leiekontrakter der pris var oppgitt, var det bare to arenaer, Heimdal og Utleira, som var i nærheten av prisen som kommunen betaler til TS⁽¹⁰¹⁾. Norske myndigheter har erkjent at satsene for disse to arenaene er høyere enn det som betales til andre arenaer der priser er oppgitt. Norske myndigheter har forklart at satsene kanskje ikke gjenspeiler markedspris, ettersom kommunen, når den fastsetter leiepris, også har tatt med i betraktningen kommunens interesse i å støtte aktivitetene til medlemsbaserte frivillige idrettsklubber. Markedsprisen for disse arenaene kan derfor være noe lavere enn angitt.⁽¹⁰²⁾
- 147) Offentlig tilgjengelig informasjon på Heimdals nettsted oppgir at timeprisen varierer fra 275 til 550 NOK, avhengig av type kontrakt som inngås. Det virker derfor som om prisen arenaen krever fra markedet, er betydelig lavere enn den som kommunen betaler i henhold til leieavtalen.
- 148) I henhold til de ni andre leiekontraktene krever arenaene en pris som er mellom 77 % og 242 %⁽¹⁰³⁾ lavere enn hva kommunen betaler til TS i henhold til de gamle leieavtalene, og 154 % til 385 % lavere enn prisen som betales av kommunen til TS i henhold til leieavtalen fra 2019.
- 149) Av elleve arenaer der pris er oppgitt, er fire arenaer leid av private aktører⁽¹⁰⁴⁾. Prisene for disse fire arenaene varierer fra 425 NOK til 677 NOK.
- 150) Overvåkingsorganet anser derfor at referanseverdiene framlagt av norske myndigheter snarere dokumenterer at prisen som kommunen betaler i henhold til leieavtalene, har vært betydelig høyere enn prisen som ble betalt til og krevd av andre arenaer, både for tidligere avtaler og særlig etter økningen i prisen som ble betalt for leie av hallkapasitet i henhold til leieavtalen fra 2019.
- 151) Det er Overvåkingsorganets oppfatning at prisforskjellene mellom timepriser for disse arenaene og timeprisen betalt av kommunen i henhold til avtalen med TS, som alle leies av kommunen for samme formål, ikke kan forklares i sin helhet av at noen av disse arenaene kan ha vært delvis finansiert av staten, eller kan ha forpliktet seg til å levere noe kapasitet til fast pris. Det at disse avtalene kan gjelde for timer på dagen eller dager i uken som er billigere, gjelder også for alle arenaer som er framlagt av norske myndigheter som mulige referanseverdier.
- 152) I lys av ovenstående betraktninger kan Overvåkingsorganet ikke utelukke at leieavtalene fra 2007 til 2017, og leieavtalen fra 2019 har gitt TS en fordel. Gitt at en slik støtte er forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c), er det imidlertid ikke nødvendig å slå fast definitivt at det foreligger støtte⁽¹⁰⁵⁾.

⁽⁹⁹⁾ Antall timer leid i disse arenaene varierer fra 6 til 1 344 (opplysningene gjelder timer som ble leid i 2015).

⁽¹⁰⁰⁾ Dokument nr. 1085422, s. 28–29.

⁽¹⁰¹⁾ Disse arenaene er Heimdal og Utleira, der prisen er oppgitt å være 2 046 NOK og 1 302 NOK per time.

⁽¹⁰²⁾ Dokument nr. 1096774.

⁽¹⁰³⁾ Timeprisen som ble betalt i henhold til den gamle leieavtalen var 1 200 NOK og 1 700 NOK i henhold til den nye leieavtalen sammenlignet med timeprisen for andre arenaer som varierer fra 350 til 677 NOK.

⁽¹⁰⁴⁾ Disse er Autronica-hallen (472 NOK), KVT-hallen (677 NOK), Utleirahallen (600 NOK) og Charlottenlund (425 NOK).

⁽¹⁰⁵⁾ For denne begrunnelsen, se f.eks. Kommisjonens beslutning av 2.5.2013, *Uppsala arena*, SA.33618.

6.4.2 Tiltak 6 – kapitalforhøyelse knyttet til nye og uventede kostnader – gruppeunntaksforordningen

- 153) Norske myndigheter innvilget i henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen en kapitalforhøyelse til TS på NOK 55 millioner (ca. EUR 5,68 millioner). Norske myndigheter har forklart at TS ikke kan dekke disse økte kostnadene gjennom eksisterende midler eller ekstra markedsfinansiering.
- 154) Norske myndigheter har framlagt at kapitalforhøyelsen ikke innebærer en fordel for TS. I henhold til norske myndigheter var det flere hensyn som gjorde kapitaltilførselen fordelaktig for kommunen som eier av TS.
- 155) Norske myndigheter har oppgitt at når alt kommer til alt ville endringene sannsynligvis hatt en betydelig innvirkning på lønnsomheten til TS, særlig hvis man sammenlignet med den kontrafaktiske situasjonen, dvs. dersom endringene med hensyn til sitteplasser, heiser og lagringsanleggene ikke hadde blitt gjennomført. Alle tiltakene ville gitt inntektsøkning/kostnadsreduksjon, mens alternativene hadde motsatt resultat⁽¹⁰⁶⁾.
- 156) Norske myndigheter har videre forklart at kapitalforhøyelsen gjorde at kommunen ble så godt som eneste aksjeeier av TS, noe som gjør det mulig for kommunen å kjøpe gjenværende aksjer også uten samtykke fra dagens mindretallsaksjeeiere. Som eneste aksjeeier vil kommunen også være i en gunstig stilling i henhold til lov om aksjeselskaper⁽¹⁰⁷⁾ ettersom den da kan bestemme alene hvordan TS bør bli drevet framover.
- 157) I henhold til norske myndigheter ville en markedsinvestor som sto overfor et valg mellom disse to scenarioene, sannsynligvis ha handlet slik kommunen handlet. Norske myndigheter mener uansett at det ikke finnes tilstrekkelige indikasjoner til at det kan konkluderes med at markedsinvestortesten ikke er bestått⁽¹⁰⁸⁾.
- 158) Norske myndigheter har framlagt at verdien på aksjene i TS, som er uløselig knyttet til infrastrukturen som TS eier, vil være høyere dersom den knyttes til et fullført Trondheim Spektrum, enn den ville vært om rehabiliteringsprosjektet hadde blitt stanset. Endringene som kapitalforhøyelsen finansierte, vil redusere kostnader og styrke infrastrukturens inntektsskapende kapasitet og dermed bidra til lønnsomheten til TS framover.
- 159) I tillegg har kommunen økt sin andel i TS i betydelig grad. Dette innebærer først og fremst en økning i andelsverdien. I det vesentlige kjøpte kommunen en 18 % andel for NOK 55 millioner i et foretak som eide en infrastruktur, hvis utvidelse alene koster nesten NOK 600 millioner. Videre vil kommunens stilling som så godt som eneste eier av TS gjøre det mulig for kommunen å utøve mer direkte og umiddelbar påvirkning på driften og framtiden til selskapet.
- 160) Norske myndigheter påpeker at på mellomlang og lang sikt er det slett ikke usannsynlig at Trondheim Spektrum kan selges for en pris som vil gi en akseptabel investeringsavkastning for kapitaltilførselen. Dersom Trondheim Spektrum ikke selges, vil verdien av å eie det mest sannsynlig øke betydelig etter fullføring av utvidelsen og gjennomføringen av virksomhetsplanen og strategien som gradvis vil gjøre at en større del av inntektene kommer fra kommersielle aktiviteter.
- 161) Dersom en stat hevder at den opptrådte som en markedsinvestor, må den, dersom dette trekkes i tvil, dokumentere at beslutningen om å gjennomføre transaksjonen ble tatt på grunnlag av økonomiske vurderinger som kan sammenlignes med de vurderinger en rasjonell markedsinvestor (med egenskaper som ligner det aktuelle offentlige organets) ville ha gjort for å vurdere transaksjonens lønnsomhet eller økonomiske fordeler under tilsvarende omstendigheter⁽¹⁰⁹⁾.

⁽¹⁰⁶⁾ Dokument nr. 1085422, s. 10.

⁽¹⁰⁷⁾ Lov om aksjeselskaper (aksjeloven), LOV-1997-06-13-44.

⁽¹⁰⁸⁾ Dokument nr. 1085422, s. 10 til 15.

⁽¹⁰⁹⁾ NoA, nr. 79. Se dom i *Kommisjonen mot EDF*, C-124/10, EU:C:2012:318, nr. 82–85. Se også dom i *Land Burgenland mot Kommisjonen*, C-214/12 P, C-215/12 P og C-223/12 P, EU:C:2013:682, nr. 61.

- 162) Hvor detaljert en slik forhåndsvurdering må være, kan variere avhengig av hvor komplisert den aktuelle transaksjonen er og av verdien av aktivaene, varene eller tjenestene som er involvert i transaksjonen. Vanligvis bør slike forhåndsvurderinger gjennomføres med bistand fra eksperter som har nødvendig kompetanse og erfaring. Slike forhåndsvurderinger bør alltid foretas på grunnlag av objektive kriterier og bør ikke påvirkes av offentlige politiske hensyn. Vurderinger gjort av uavhengige eksperter, kan gi en ekstra bekreftelse på vurderingens troverdighet.
- 163) For å fastsette at et tiltak gir en økonomisk fordel er det nødvendig å vurdere om en markedsinvestor av en størrelse som er sammenlignbar med det aktuelle foretaket, under lignende forhold ville ha gjort et kapitalinnskudd av samme beløp, særlig i lys av tilgjengelige opplysninger og forventet utvikling, på tidspunktet for investeringen.
- 164) Prinsippet om normal markedsatferd er blitt utviklet med hensyn til ulike økonomiske transaksjoner. EØS-domstolene har utviklet 'markedsinvestorprinsippet' for å avgjøre om det foreligger statsstøtte i forbindelse med offentlige investeringer (særlig kapitalinnskudd). Basert på dette prinsippet er det nødvendig, for å fastslå om et offentlig organs investering utgjør statsstøtte, å vurdere om en privat investor av sammenlignbar størrelse, som handler på normale vilkår i en markedsøkonomi, under tilsvarende omstendigheter ville ha valgt å foreta den aktuelle investeringen⁽¹¹⁰⁾.
- 165) Overholdelse av markedsinvestorprinsippet kan dokumenteres ved en forretningsplan som var utarbeidet på forhånd og dannet grunnlaget for investeringsbeslutningen⁽¹¹¹⁾. En stat kan bare legge fram objektive og verifiserbare elementer som det ble tatt hensyn til før eller på tidspunktet for investeringsbeslutningen.
- 166) Det må følgelig dokumenteres at investeringen er basert på en økonomisk vurdering tilsvarende den vurderingen en rasjonell privat investor i en sammenlignbar situasjon ville gjort før en slik investering for å avgjøre investeringens framtidige lønnsomhet.
- 167) For å kunne konkludere at en stat har tatt en investeringsbeslutning på samme grunnlag som en privat markedsinvestor, er det ikke tilstrekkelig å basere seg på økonomiske vurderinger gjort etter at en (mulig) fordel var tildelt, et resultat i retrospekt som sier at investeringen som ble gjort faktisk var lønnsom, eller en begrunnelse i etterkant av den valgte handlemåten⁽¹¹²⁾.
- 168) Det at det påstås at et kapitalinnskudd er nødvendig for foretaket for å kunne fortsette sin aktivitet, eller for å sikre tilstrekkelig kapitalisering av virksomheten, i samsvar med tilsynsregler eller en vurdering av de involverte risikoene, er ikke tilstrekkelig grunnlag for å kunne konkludere at kravene i markedsinvestorprinsippet er oppfylt.
- 169) En privat investor som opererer under normale markedsforhold, ville ha gjennomført et slikt kapitalinnskudd bare om antatt lønnsomhet på overføringstidspunktet var ansett som tilfredsstillende, basert på tilgjengelig informasjon og forventet utvikling på det aktuelle tidspunktet.

⁽¹¹⁰⁾ NoA, nr. 74.

⁽¹¹¹⁾ Se for eksempel dom i *Kommisjonen mot EDF*, C-124/10 P, EU:2012:318, nr. 83 til 85 og 105, *Frankrike mot Kommisjonen (Stardust Marine)*, C-482/99, EU:C:2002:294, nr. 70 til 72, og *Cityflyer Express mot Kommisjonen*, T-16/96, EU:T:1998:78, nr. 76. Se også beslutning i Shetland Shellfish-saken (Kommisjonsbeslutning 2006/226/EF, EUT L 81 av 18.3.2006, s. 36), der Kommisjonen avsto to rapporter fra myndighetene på Shetland-øyene som inneholdt prosjektert resultatregnskap, balanse og prosjektert kontantstrømanalyse for 2000, 2001 og 2002. Det forente kongerike hevdet at studiene var gjort på forhånd og at antakelsene de var basert på var 'konservative og nøkterne', men Kommisjonen konkluderte at de ville ha blitt ansett som utilstrekkelige av en markedsinvestor til tross for det faktum at de involverte relativt beskjedne beløp.

⁽¹¹²⁾ Se for eksempel dom i *Kommisjonen mot EDF*, C-124/10 P, EU:2012:318, nr. 82 til 86 og 105, og kommisjonsbeslutning av 20.3.2013, SA.23420, nr. 150 til 151.

- 170) Ved anvendelse av prinsippet om normal markedsatferd antas det at en privat investor vil forsøke å maksimere overskuddet⁽¹¹³⁾. Slik det ble hevdet av Underretten i *Westdeutsche Landesbank Girozentrale mot Kommisjonen*, 'Vanligvis er en privat investor ikke fornøyd med at en investering ikke medfører tap eller bare gir en begrenset gevinst. En privat investor søker nemlig å oppnå en rimelig maksimering av avkastningen på sin investering i forhold til omstendighetene og til å dekke sine interesser på kort og lang sikt, også når han investerer i et foretak der han allerede er aksjeeier'⁽¹¹⁴⁾.
- 171) Norske myndigheter har oppgitt at kommunen vurderte om den burde, som flertallsaksjeeier i Trondheim Spektrum og basert på objektive kriterier, gjøre ytterligere investeringer i form av kapitalforhøyelse. I tillegg var det gode markedsøkonomiske grunner for kommunen til å gjennomføre kapitalforhøyelsen, særlig i lys av den kontrafaktiske situasjonen⁽¹¹⁵⁾.
- 172) Basert på opplysningene framlagt av norske myndigheter ser det imidlertid ikke ut til at kommunen gjorde en økonomisk forhåndsvurdering før den bestemte seg for å innvilge kapitaltilførselen. Det kan ikke anses som tilstrekkelig at en økonomisk aktør som står foran valget mellom å gjennomføre rehabiliteringsarbeidet eller ikke, sannsynligvis ville ha handlet som kommunen gjorde⁽¹¹⁶⁾ uten en konkret vurdering av investeringens forventede lønnsomhet.
- 173) Forklaringene framlagt av norske myndigheter dokumenterer ikke at investeringene var tilstrekkelig lønnsomme for en markedsinvestor⁽¹¹⁷⁾. Dette gjelder både for nye kostnader og kostnadsoverskridelsene. Vurderingen kan ikke være basert på så generelle forklaringer som de som er lagt fram av norske myndigheter. Det er for eksempel ikke lagt fram noen beregninger med hensyn til forventede økte inntekter fra de ekstra sitteplassene, eller forventet effektivitetsgevinst fra større heiser og økt lagringsområde.
- 174) Overvåkingsorganet har gitt norske myndigheter mulighet til å legge fram alle dokumenter knyttet til overføringen. Norske myndigheter har ikke framlagt noen økonomiske vurderinger som kan sammenlignes med de som en rasjonell privat investor i en sammenlignbar situasjon ville gjort før en slik investering for å avgjøre investeringens framtidige lønnsomhet. Norske myndigheter har derfor ikke framlagt dokumentasjon som viser at forventet framtidig lønnsomhet var tilfredsstillende fra en privat investors standpunkt⁽¹¹⁸⁾. På det tidspunktet TS anmodet om tilleggskapital, eide kommunen 78 % av aksjene i TS. Andre eiere i TS viste ingen interesse for å delta i kapitalforhøyelsen. Tvert imot, flere mindretallsaksjeeiere gikk med på å overføre sine aksjer til kommunen for NOK 1.
- 175) Det at andre aksjeeiere ikke var villige til å delta i kapitalforhøyelsen og faktisk overførte sine aksjer for NOK 1 til kommunen, kan tas som en indikasjon på at overføringen ikke ble ansett som lønnsom av markedsinvestorer.
- 176) Overvåkingsorganet slår fast i sin konklusjon at kapitalforhøyelsen utgjør en fordel for TS, tilsvarende hele kapitalforhøyelsens beløp.

6.4.3 Tiltak 7 – finansiering av infrastrukturkostnader

- 177) Tiltakets nøyaktige form er ikke relevant når det skal fastslås om den gir foretaket en økonomisk fordel. Det er ikke bare tildeling av positive økonomiske fordeler som er relevant for begrepet statsstøtte, også fritak fra økonomiske byrder kan utgjøre en fordel. Den siste kategorien er romslig og omfatter enhver moderasjon av kostnader som vanligvis er inkludert i budsjettet til et foretak. Dette omfatter alle situasjoner der økonomiske aktører er fritatt fra kostnader som er integrert i deres økonomiske virksomhet⁽¹¹⁹⁾.

⁽¹¹³⁾ Se dom i *Italia mot Kommisjonen*, C-303/88EU:C:1991:136, og *Westdeutsche Landesbank Girozentrale mot Kommisjonen*, T-228/99 og T-233/99, EU:T:2003:57.

⁽¹¹⁴⁾ Se dom i *Westdeutsche Landesbank Girozentrale mot Kommisjonen*, T-228/99 og T-233/99, EU:T:2003:57, nr. 314 og 315.

⁽¹¹⁵⁾ Dokument nr. 1096774.

⁽¹¹⁶⁾ Dokument nr. 1085422, s. 10 til 15.

⁽¹¹⁷⁾ Se f.eks. dom i *Westdeutsche Landesbank Girozentrale mot Kommisjonen*, T-228/99 og T-233/99, EU:T:2003:57, nr. 255, og Kommisjonens beslutning av 20.3.2013, SA.23420, nr. 153.

⁽¹¹⁸⁾ Kommisjonens beslutning av 20.3.2013, SA.23420, nr. 150 til 151.

⁽¹¹⁹⁾ NoA, nr. 68.

- 178) Begrepet fordel gjelder også situasjoner der aktører ikke må dekke kostnader som andre sammenlignbare aktører vanligvis dekker innenfor rammen av en bestemt rettsordning, uansett om virksomheten som kostnadene gjelder, er ikke-økonomisk⁽¹²⁰⁾.
- 179) Bygging av infrastruktur som brukes for virksomhet staten utfører ved utøvelse av sin offentlige myndighet, og som ikke er kommersielt utnyttet, er i prinsippet unntatt fra anvendelse av statsstøtteregele⁽¹²¹⁾.
- 180) En selektiv fordel med hensyn til infrastruktur, som den som er vurdert i denne saken, som er finansiert gjennom statsmidler og ikke er kommersielt utnyttet, kan fortsatt påvises:
- Dersom regler som vanligvis gjelder for prosjektet, påfører prosjektutbyggere deler av kostnadene, kan det foreligge en selektiv fordel dersom utbyggeren betaler mindre enn det som er påkrevd ved lov.
 - Dersom infrastrukturen ikke er av generell karakter, men bare tjener et begrenset antall foretak som er kjent på forhånd, og dersom den er skreddersydd til deres behov på en sånn måte at foretakene vanligvis burde ha dekket kostnadene til infrastrukturen selv⁽¹²²⁾.
- 181) Norske myndigheter har hevdet at den aktuelle infrastrukturen er offentlig infrastruktur av generell karakter, og at TS ikke har betalt mindre enn det som er påkrevd ved lov. Finansiering av infrastrukturen berører tre tiltak.
- 182) For det første, broen som forbinder halvøya Nidarø med fastlandet der Ilen kirke ligger. I henhold til norske myndigheter er broen utdatert. Broen er fullfinansiert av kommunen. Broen vil forbinde sentrale deler av byen og koble sammen viktige rekreasjonsområder og parker, og vil derfor være noe som alle innbyggerne i og besøkende til Trondheim vil ha glede av.
- 183) For det andre, arbeidene i Klostergata på vann- og avløpssystemet som kommunen uansett måtte ha skiftet ut. Byggearbeidet sammenfaller med arbeidet på Trondheim Spektrum. I henhold til hovedplanen for kloakksystem og vannmiljøet 2013–2024, hovedplan for vannforsyning 2004–2012 og kommunedelplan for vannforsyning 2017–2028 må kommunen skille gråvann fra overflatevann og fornye gamle vannrør. Det er anbefalt at disse tiltakene gjennomføres i løpet av ti år (fra 2014). Kommunen forsøker å koordinere sitt arbeid med arbeidet til andre aktører. Vannrørene i Klostergata ble installert i tidsrommet 1895–1915. Norske myndigheter har forklart at kommunen alltid erstatter slike rør når annet arbeid utføres i eller langs veiene. TS betaler NOK 20 millioner i sin andel⁽¹²³⁾.
- 184) For det tredje, grønnstrukturen og den offentlige parken skal sørge for at attraktive steder etableres for aktivitet og rekreasjon for allmennheten. Kommunen har planlagt å plante vegetasjon langs elva for å skape et godt miljø for plante- og dyrelivet. Norske myndigheter har forklart at grønnstrukturen og den offentlige parken ikke nødvendigvis er for prosjektet, men snarere en infrastruktur som alle innbyggerne i og besøkende til Trondheim vil ha glede av⁽¹²⁴⁾.

⁽¹²⁰⁾ NoA, nr. 68.

⁽¹²¹⁾ Se for eksempel Kommissjonens beslutning av 8.1.2016, SA.36019, nr. 36, og Kommissjonens infrastruktur-analysenett for veier, broer, tunneler og innlands vannveier, tilgjengelig på: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/modernisation/grid_roads_en.pdf.

⁽¹²²⁾ Se for eksempel Kommissjonens beslutning av 8.1.2016, SA.36019, nr. 38 og 46, og rettspraksisen som blir nevnt der.

⁽¹²³⁾ Dokument nr. 874440, s. 24.

⁽¹²⁴⁾ Dokument nr. 1085422, s. 15, og dokument nr. 1059170.

- 185) For å vurdere om et tiltak utgjør statsstøtte skal Overvåkingsorganet analysere virkningen av det aktuelle tiltaket, snarere enn målene som søkes nådd. Uansett om infrastrukturplanen hadde blitt vedtatt i forbindelse med de aktuelle utviklingsplanene, måtte Overvåkingsorganet ha vurdert om infrastrukturen gir kommunen som helhet eller bare det aktuelle utviklingsprosjektet en fordel. Det er bare i det sistnevnte tilfellet at infrastrukturen burde finansieres av utbyggeren for at det ikke skulle foreligge støtte⁽¹²⁵⁾.
- 186) Norske myndigheter har forklart at tiltakene som ble (delvis) finansiert av kommunen, ikke har direkte faktisk forbindelse med utviklingen, men er et resultat av kommunens offentlige strategi for å sørge for denne typen allment tilgjengelig infrastruktur og offentlig regulerte grønnsstrukturer⁽¹²⁶⁾. Reguleringsområdet er en del av et viktig rekreasjonsområde langs bredden av Nidelva med et svært rikt plante- og dyreliv. Nidarø er en del av et nett av gangveier som er populært hos byens befolkning for rekreasjon og friluftsliv⁽¹²⁷⁾.
- 187) I lys av opplysningene framlagt av norske myndigheter, anser Overvåkingsorganet at de aktuelle infrastrukturtiltakene er til nytte og glede for allmennheten i Trondheim. Selv om utviklingen kan skape noe økt trafikk i området, vil arbeidet som gjøres være til gode for alle som bor der⁽¹²⁸⁾.
- 188) Som beskrevet over inngikk kommunen og TS en utviklingsavtale i tilknytning til utviklingsprosjektet⁽¹²⁹⁾. Norske myndigheter har forklart at det ikke foreligger noe krav om å inngå en utviklingsavtale, verken for kommunen eller for utbyggeren.
- 189) Utviklingsavtaler er verktøy som skal bistå utbyggere og kommuner for å sikre at krav i henhold til reguleringsplaner og rekkefølgekrav, herunder for generelle infrastrukturtiltak, oppfylles. De kan, men må ikke nødvendigvis, innebære bestemmelser som påfører utbyggeren noen av de økonomiske byrdene tilknyttet generelle infrastrukturtiltak. Det er viktig å merke seg at utviklingsavtaler er et resultat av forhandlinger mellom en kommune og en utbygger.
- 190) Det er ingen bestemmelser i loven som pålegger kommunene å påføre utbyggeren disse kostnadene. Dersom en kommune og en utbygger inngår en utviklingsavtale, legger den relevante lovgivningen begrensninger for hvilke kostnader som kan påføres utbyggeren. Bakgrunnen for dette er at det er en skjev fordeling av myndighet med hensyn til forhandlinger og inngåelse av utviklingsavtaler, som favoriserer kommunen.
- 191) Norske myndigheter har i den forbindelse henvist til en ny dom fra Oslo tingrett der domstolen anså at *'bakgrunnen for paragraf 17-3 i plan- og bygningsloven blant annet var et behov for å sette begrensninger for hva kommunene kunne inkludere i en utviklingsavtale, da kommunen i kraft av sin myndighet til å gi eller ikke tillatelser har en sterk maktposisjon i forhandlingene. Bestemmelsen oppstiller derfor både et krav om nødvendighet, og krav om rimelighet og forholdsmessighet.'*⁽¹³⁰⁾

⁽¹²⁵⁾ Se for eksempel Kommissjonens beslutning av 2.8.2002, *Terra Mítica SA, en temapark i nærheten av Benidorm*, 2003/227/EC, EUT L 91 av 8.4.2003, s. 23, nr. 62–67, og kommissjonsbeslutning av 1.10.2014, *Propapier PM2*, SA.36147.

⁽¹²⁶⁾ Dokument nr. 1059846.

⁽¹²⁷⁾ Dokument nr. 874440, s. 23.

⁽¹²⁸⁾ Se for eksempel Kommissjonens beslutning av 2.8.2002, *Terra Mítica SA, en temapark nær Benidorm*, 2003/227/EF, EUT L 91 av 8.4.2003, s. 23, nr. 62–67.

⁽¹²⁹⁾ Dokument nr. 1059848.

⁽¹³⁰⁾ Dom i Oslo tingrett, 18-132587TVI-OTIR/07, s. 8. Norsk tekst fra norske myndigheter. Dommen er anket. Norske myndigheter viser også til to nye dommer fra Oslo tingrett 18-104016 (Mortensrud) og 18-132587 (universitetet).

- 192) Norske myndigheter har forklart at kommunens handlingsrom derfor er begrenset av de rettslige rammene, og av ovennevnte rettspraksis med hensyn til undersøkelse av nødvendighet og forholdsmessighet. Kommunen ønsker uansett å påføre utbyggerne en så stor del av kostnadene som mulig. Selv om kommunen har vedtatt prinsippet om full overføring av utgifter, er prinsippet i praksis noe moderert av begrensningene som finnes i de nasjonale rettslige rammene.
- 193) Det finnes ingen formel eller forhåndsbestemte beregninger som brukes for kostnadsfordelingen mellom kommune og utbygger i en utviklingsavtale. I henhold til norske myndigheter ville slike beregninger heller ikke være påkrevd ved lov eller nyttige i praksis. Prosjekter, utbyggere og økonomien i de forskjellige prosjektene er for ulike til at en matematisk modell kan brukes.
- 194) Kommunen vurderer utbyggerens forslag. I vurderingen referansemåles de totale kostnadene som en utbygger må dekke, mot andre prosjekter og praksiser (kostnadene ved bidrag til offentlig infrastruktur per m² BRA (dvs. bruksområde)) for å sørge for forholdsmessighet i kostnadsfordelingen. For et typisk boligutviklingsprosjekt, som vanligvis er et utviklingsprosjekt med høy lønnsomhet, er en akseptabel utgift per m² BRA rundt NOK 2 000 eller lavere. I henhold til norske myndigheter har kommersielle prosjekter, eller prosjekter knyttet til offentlige tjenester, vanligvis lavere lønnsomhet, og tåler følgelig en lavere kostnad per m² BRA.
- 195) I henhold til utviklingsavtalen med TS som ble inngått i samsvar med denne praksis, er kostnadene for TS NOK 2 226 per m² BRA⁽¹³¹⁾.
- 196) Etter anmodning fra Overvåkingsorganet har norske myndigheter framlagt ytterligere opplysninger om nyere, relativt store byggeprosjekter i Trondheim der utviklingsavtaler ble inngått. Ingen av disse dekker betydelig høyere kostnader per m² BRA enn prosjektet til TS. Disse prosjektene er boligprosjekter, kommersielle prosjekter og prosjekter knyttet til offentlige tjenester. Noen av prosjektene tilhører én av kategoriene, noen er blandet.
- 197) Kostnadene som ble påført TS i utviklingsavtalen, er høyere enn i de fleste framlagte eksemplene. Norske myndigheter har påpekt at også svært lønnsomme kommersielle prosjekter, som utvidelsen av et hotell og etablering av et kjøpesenter, dekker lavere eller bare marginalt høyere kostnader enn TS per m² BRA.
- 198) Som svar på Overvåkingsorganets forespørsel har norske myndigheter framlagt at det så vidt de vet ikke finnes nasjonal eller Trondheim-spesifikk statistikk om kostnader per m² BRA. Det finnes imidlertid offentlig tilgjengelige dokumenter som indikerer at kostnadene TS må dekke, er i det øvre sjikt av hva andre byggeprosjekter bidrar med. En rapport fra Norsk Eiendom fra august 2018 slo for eksempel fast at kostnadene per m² BRA for et utvalg av store utviklingsprosjekter i Oslo varierer fra NOK 975 til 2 167, med et snitt for de fleste prosjektene på rundt NOK 1 400 til 1 500⁽¹³²⁾.
- 199) Norske myndigheter mener at de framlagte referanseverdiene for kostnader per m² BRA er sammenlignbare. Ved vurdering av forholdsmessigheten skal det i henhold til norsk lov legges særlig vekt på økonomisk bærekraftighet ved kostnadsfordelingen. For å avgjøre om TS' utviklingsavtale avviker fra vanlig praksis kan boligprosjekter brukes som referanseverdier, selv om de i utgangspunktet kan dekke høyere kostnader enn prosjekter som Trondheim Spektrums prosjekt. Også utviklingsavtalene for kommersielle prosjekter og prosjekter knyttet til offentlige tjenester som kommunene har inngått, har uansett lavere kostnad per m² BRA enn TS.

⁽¹³¹⁾

⁽¹³²⁾ Norske myndigheter har forklart at de tidligere rapporterte kostnadene på NOK 2 081 per m² BRA ble endret i den endelige versjonen av utviklingsavtalen. Det endelige korrekte tallet er NOK 2 226 per m² BRA.

- 200) I tillegg finnes det klare indikasjoner fra relevant lovgivning (som krever en vurdering av forholdsmessighet) og norske domstoler⁽¹³³⁾, på at kommunen ikke kunne ha påført TS flere kostnader uten å komme i konflikt med loven⁽¹³⁴⁾.
- 201) Norske myndigheter har framlagt opplysninger om praksisen med forhandling av utviklingsavtaler i Trondheim og en forklaring på kravene i relevant nasjonal lovgivning. Opplysningene framlagt av norske myndigheter, gir ingen indikasjon på at det i saken om TS er veket fra vanlig praksis med å forhandle om kostnadsfordelingen. De framlagte referanseverdiene, selv om de gjelder for en annen type prosjekter, gir ingen indikasjon på at TS har betalt mindre enn det som vanligvis kreves når det gjelder bidrag til offentlig infrastruktur i forbindelse med utviklingsprosjekter i Trondheim.
- 202) Overvåkingsorganet kan følgelig ikke dokumentere at den aktuelle saken avviker fra vanlig praksis for kostnadsfordeling i offentlige infrastrukturprosjekter.
- 203) Etter å ha vurdert opplysningene framlagt av norske myndigheter, kan derfor ikke Overvåkingsorganet konkludere med at fordelingen av infrastrukturkostnadene, knyttet til rehabilitering og utbygging av TS, har gitt TS en selektiv fordel. Tiltaket anses følgelig som å ikke innebære støtte, og vil derfor ikke vurderes ytterligere i det følgende.

6.5 Selektivitet

- 204) For at et tiltak skal utgjøre støtte må det være selektivt ved at det 'begunstiger visse foretak eller produksjon av visse varer'.
- 205) De aktuelle tiltakene er individuelle tiltak som bare gjelder for TS. De er derfor selektive i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

6.6 Påvirkning på samhandel og vridning av konkurranse

- 206) Et støttetiltak må kunne vri konkurransen og påvirke samhandelen mellom partene i EØS-avtalen.
- 207) Det at et tiltak styrker et foretaks stilling sammenlignet med andre, konkurrerende foretak innenfor EØS, anses som tilstrekkelig til å slutte at tiltaket sannsynligvis vil påvirke samhandelen mellom EØS-statene og vri konkurransen mellom foretak som er etablert i andre EØS-stater⁽¹³⁵⁾.
- 208) Kapitaltilførselen har gitt TS en fordel som styrker TS' stilling sammenlignet med andre foretak som det konkurrerer med på markedet i EØS. Det samme gjelder for enhver fordel gitt til TS gjennom det mulige støtteelementet integrert i leieavtalene.
- 209) Overvåkingsorganet må derfor vurdere ytterligere om tiltakene kan påvirke samhandelen mellom EØS-statene. Med hensyn til dette har De europeiske fellesskaps domstol fastslått at når statlig økonomisk støtte styrker et foretaks stilling sammenlignet med andre foretak som konkurrerer i Unionen, må det kunne anses at støtten påvirker samhandelen⁽¹³⁶⁾.
- 210) Trondheim Spektrum har kapasitet til å være vertskap for mellomstore og store internasjonale arrangementer, som også kan organiseres utenfor regionen⁽¹³⁷⁾.

⁽¹³³⁾ Paragraf 17-3 i plan- og bygningsloven og dom i Oslo tingrett, 18-132587TVI-OTIR/07.

⁽¹³⁴⁾ Dokument nr. 1085422, s. 15-20.

⁽¹³⁵⁾ Sak E-6/98 *Norge mot ESA* Sml. 1999, s. 76, nr. 59, og dom i *Philip Morris mot Kommisjonen*, 730/79, EU:C:1980:209, nr. 11.

⁽¹³⁶⁾ Dom i *Eventech*, C-518/13, EU:C:2015:9, nr. 66.

⁽¹³⁷⁾ Dokument nr. 859501, s. 22.

- 211) Overvåkingsorganet merker seg at det ikke er nok at påvirkning på samhandelen er hypotetisk eller antatt. Det må påvises hvorfor tiltaket vrir eller truer med å vri konkurransen og kan påvirke samhandelen mellom EØS-statene, basert på tiltakets forventede virkninger⁽¹³⁸⁾.
- 212) Overvåkingsorganet og Kommisjonen har i en rekke vedtak ment at noen aktiviteter og tiltak, i lys av de særlige omstendighetene, bare hadde en rent lokal virkning og derfor ikke påvirket samhandelen mellom EØS-statene. I disse sakene påpekte Overvåkingsorganet og Kommisjonen særlig at støttemottakeren leverte tjenester i et begrenset område i en EØS-stat, at det var usannsynlig at støttemottakeren ville tiltrekke kunder fra andre EØS-stater, og at det ikke kunne forventes at tiltaket ville ha mer enn en marginal påvirkning på vilkårene for investeringer eller etableringer over landegrensene. Noen av disse vedtakene gjaldt idretts- og fritidsanlegg som hovedsakelig betjener et lokalt publikum, og som sannsynligvis ikke vil tiltrekke seg kunder eller investeringer fra andre EØS-stater⁽¹³⁹⁾.
- 213) Selv om noe av virksomheten gjennomført av TS er av lokal karakter, arrangerer TS også arrangementer som handelsmesser og andre internasjonale arrangementer, som tiltrekker seg utenlandske kunder. I tillegg vil TS arrangere EM i håndball i 2020, som kan antas å ville tiltrekke seg utenlandske kunder.
- 214) Avslutningsvis er markedet for internasjonale arrangementer åpent for konkurranse mellom arenautleiende og arrangører, som generelt utøver virksomhet som gjelder samhandel mellom EØS-stater⁽¹⁴⁰⁾.
- 215) I lys av ovenstående anser Overvåkingsorganet at de aktuelle tiltakene truer med å vri konkurransen og kan påvirke samhandelen mellom EØS-statene.

6.7 Konklusjon med hensyn til om det foreligger støtte

- 216) I lys av ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet som følger:
- a) Det kan ikke utelukkes at leieavtalene fra 2007 til 2017 (tiltak 4) og den nye leieavtalen fra 2019 (tiltak 5) inneholder elementer av støtte. Slik det vil bli dokumentert nedenfor, vil en slik støtte være forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c), og det er derfor ikke nødvendig å slå fast definitivt at det foreligger støtte,
 - b) tiltak 6 – kapitaltilførsel – innebærer statsstøtte,
 - c) tiltak 7 – finansiering av infrastrukturkostnader – innebærer ikke statsstøtte,
 - d) tiltak 9 – låneavtalen mellom Nordea og TS – innebærer ikke statsstøtte.

7 Krav til framgangsmåte

- 217) Overvåkings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 lyder som følger: 'EFTAs overvåkingsorgan skal underrettes i tide til å kunne uttale seg om planer som går ut på å innføre eller endre støtteordninger. [...] Vedkommende stat kan ikke sette i verk de planlagte tiltak før prosedyren har ført til et endelig vedtak.'

⁽¹³⁸⁾ Se for eksempel dom i *AITEC mfl. mot Kommisjonen*, T-447/93, T-448/93 og T-449/93, EU:T:1995:130, nr. 141.

⁽¹³⁹⁾ Se for eksempel Kommisjonens beslutning i sak N 258/2000 Badeanlegg i Dorsten (EFT C 172 av 16.6.2001, s. 16), Kommisjonens beslutning 2004/114/EF av 29. oktober 2003 om den støtteordning som Nederland planlegger å gjennomføre til fordel for småbåthavner som ikke har fortjeneste som formål (EUT L 34 av 6.2.2004, s. 63), SA.37963 – Det forente kongerike – Påstått støtte til Glenmore Lodge (EUT C 277 av 21.8.2015, s. 3), SA.38208 – Det forente kongerike – Påstått statsstøtte til golfklubber i Det forente kongerike som er eid av medlemmene (EUT C 277 av 21.8.2015, s. 4) samt Overvåkingsorganets [vedtak nr. 459/12/COL](#) av 5. desember 2012 om støtte til Bømlabadet Bygg AS for byggingen av Bømlabadet vannpark i Bømlø kommune og [vedtak nr. 20/19/COL](#) av 2. april 2019 Leangbukten Båtforenings Andelslag.

⁽¹⁴⁰⁾ Se i den forbindelse Overvåkingsorganets [vedtak nr. 496/13/COL](#) av 11.12.2013 om finansieringen av Harpa konserthus og konferansesenter, nr. 75.

- 218) Norske myndigheter framholder at den nye leieavtalen er betinget av at leien er i tråd med markedsvilkårene⁽¹⁴¹⁾. Det er tydelig fastsatt i avtalen at den kan endres for å bringe avtalevilkårene i tråd med markedsvilkårene dersom Overvåkingsorganet skulle be om det. I lys av dette finner Overvåkingsorganet at norske myndigheter har overholdt kravene fastsatt i overvåkings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 med hensyn til leieavtalen fra 2019, forutsatt at leieavtalen inneholder elementer av støtte.
- 219) Norske myndigheter underrettet ikke Overvåkingsorganet om leieavtalene inngått mellom 2007 og 2017. Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at myndighetene ikke har overholdt sine forpliktelser i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 med hensyn til det tiltaket, forutsatt at leieavtalene inneholder elementer av støtte.

7.1.1 Tiltak 6 – kapitaltilførsel er ikke i overensstemmelse med gruppeunntaksforordningen

- 220) I henhold til artikkel 3 i gruppeunntaksforordningen skal støtteordninger, individuell støtte gitt i tråd med støtteordninger og ad hoc-støtte anses som forenlig med det indre marked i betydningen av artikkel 61 nr. 3 bokstav c) i EØS-avtalen og skal unntas fra meldingskravet i overvåkings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 forutsatt at slik støtte oppfyller både alle vilkårene i kapittel I i gruppeunntaksforordningen og de særlige vilkårene for den relevante støttekategorien, som er fastsatt i gruppeunntaksforordningens kapittel III.
- 221) Ved artikkel 6 nr. 1 i gruppeunntaksforordningen fastsettes det at forordningen får anvendelse bare på støtte som har insentiveffekt. I henhold til gruppeunntaksforordningens artikkel 6 nr. 2 skal støtten 'anses å ha insentiveffekt dersom støttemottakeren har inngitt en skriftlig søknad om støtte til den berørte medlemsstat før arbeidet med prosjektet eller virksomheten igangsettes. Søknaden om støtte skal minst inneholde følgende opplysninger: a) foretakets navn og størrelse, b) en beskrivelse av prosjektet, herunder start- og sluttdato, c) prosjektets beliggenhet, d) en oversikt over prosjektkostnader, e) støttens form (tilskudd, lån, garanti, tilbakebetalingspliktig forskudd, tilføring av egenkapital eller annet) og den offentlige finansieringen som kreves for prosjektet.'
- 222) Norske myndigheter mener at det ikke er tydelig hvordan gruppeunntaksforordningens artikkel 6 nr. 2 skal anvendes på pågående prosjekter, som er endret, utvidet eller som kanskje ikke kan avsluttes. Norske myndigheter har uttalt at det virker logisk at 'arbeid med prosjektet' i gruppeunntaksforordningens artikkel 6 nr. 2 ikke nødvendigvis må være starten på prosjektet i sin helhet, men også kan henvise til et senere tidspunkt, særlig i situasjoner der 'prosjektet' eller 'virksomheten' i virkeligheten er en endring, utvidelse eller lignende, og bør særlig tolkes slik at det også dekker situasjoner der et nytt beslutningspunkt oppstår.
- 223) Norske myndigheter har framlagt at det ikke er uvanlig at prosjekter endres og at budsjettoverslag viser seg å være utilstrekkelige. Med hensyn til infrastrukturprosjekter er dette gjerne regelen snarere enn unntaket.
- 224) En slik tolkning kan føre til en utilsiktet diskriminering mellom oppgradering av en eksisterende infrastruktur og en infrastruktur som er under bygging. Videre kan prosjekter som allerede har brukt en betydelig del av offentlige ressurser, kanskje måtte stoppes eller nedjusteres betraktelig halvveis.
- 225) I tillegg har norske myndigheter merket seg at en slik tolkning vil kunne ha utilsiktede og uønskede konsekvenser som forbeholden budsjettplanlegging, som igjen kan føre til tildeling av høyere støttebeløp.
- 226) Avslutningsvis merker norske myndigheter seg at Overvåkingsorganet i flere saker har godkjent støtte som det ble søkt om etter at prosjektet var satt i gang. Norske myndigheter mener at artikkel 6 i gruppeunntaksforordningen kan tolkes på en måte som tillater at denne situasjonen også dekkes⁽¹⁴²⁾.

⁽¹⁴¹⁾ I artikkel 12 i leieavtalen fra 2019 står det: '*Denne avtalen forutsettes å være inngått på markedsmessige vilkår. Det tas forbehold om at avtalen vil – forut for og i avtaleperioden – justeres for å tilfredsstillende eventuelle føringer/krav fra EFTAs overvåkingsorgan (ESA), og/eller andre offentlige myndigheter. Dette for at avtalen til enhver tid skal tilfredsstillende markedsinvestorprinsippet.*'

⁽¹⁴²⁾ Dokument nr. 1085422, s. 10 til 15.

- 227) Norske myndigheter har bekreftet at arbeidet på Trondheim Spektrum hadde startet før TS ba om kapitalforhøyelse fra kommunen. De europeiske fellesskaps domstol har inntatt en streng holdning når den tolker gruppeunntaksforordningen. Domstolen har fastslått at manglende overholdelse av vilkårene i gruppeunntaksforordningen vil føre til at unntaket fra meldingskravet ikke gjelder for tiltaket⁽¹⁴³⁾.
- 228) Med hensyn til et mulig senere starttidspunkt for prosjektet merker Overvåkingsorganet seg at de ekstra byggekostnadene finansiert av kapitaltilførselen, ikke kan anses som et eget prosjekt ved siden av rehabilitering og utbygging av infrastrukturen. Disse ekstra byggearbeidene er en forlengelse av de opprinnelige rehabiliterings- og utbyggingsarbeidene på Trondheim Spektrum og ville ikke ha blitt gjennomført om det ikke hadde vært for det opprinnelige prosjektet. Det er Overvåkingsorganets oppfatning at å vurdere de ekstra byggearbeidene som 'nytt beslutningspunkt' ville føre til at de ble betraktet som et nytt 'prosjekt'. Enhver slik kunstig deling av et infrastrukturprosjekt ville medføre en risiko for å undergrave de strenge kriteriene for insentiveffekt fastsatt i artikkel 6 i gruppeunntaksforordningen, og ville være i strid med formålet med gruppeunntaksforordningen.
- 229) I lys av ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at kapitaltilførselen ikke ble tildelt i tråd med gruppeunntaksforordningen. Meldingskravet gjelder fortsatt for statsstøtte, i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, som ikke omfattes av gruppeunntaksforordningen. Norske myndigheter underrettet ikke Overvåkingsorganet om kapitaltilførselen. Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at norske myndigheter ikke overholdt sine forpliktelser i henhold del I artikkel 1 nr. 3 i protokoll 3 til ODA. Tildelingen av støtten 5. desember 2018 var derfor ulovlig. I det følgende vil Overvåkingsorganet vurdere om tiltaket kan anses som forenlig etter EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

8 Støttetiltakets forenlighet

- 230) Overvåkingsorganet kan erklære statsstøtte for å være forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c), forutsatt at visse vilkår for forenlighet er innfridd.
- 231) For de fleste tilfellene er disse vilkårene for forenlighet fastsatt i Overvåkingsorganets retningslinjer for statsstøtte. I dette tilfellet finnes det imidlertid ikke noen eksisterende retningslinjer for statsstøtte som gjelder for det aktuelle tiltaket. Overvåkingsorganet vil derfor vurdere leieavtalene (tiltak 4 og 5) og kapitaltilførselen (tiltak 6) direkte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 232) Overvåkingsorganets vurdering er basert på de felles vurderingsprinsippene:
- bidrag til et veldefinert mål av felles interesse
 - behov for statlig inngripen
 - statsstøtte må være et egnet politisk virkemiddel
 - støtten skal ha insentivvirkning
 - støttens forholdsmessighet (begrensning av støtten til et minimum)
 - unngåelse av utilbørlige negative virkninger på konkurranse og handel
 - åpenhet

8.1 Mål av felles interesse

- 233) Statsstøtte må være rettet mot et veldefinert mål av felles interesse som er anerkjent av avtalepartene.

⁽¹⁴³⁾ Dom i *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, *Dilly's Wellnesshotel (II)* C-585/17 EU:C:2019:969, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, og *Bayerische Motoren Werke mot Kommisjonen og Freistaat Sachsen*, C-654/17 P, EU:C:2019:634.

- 234) Fremme av idrett er ikke nevnt direkte i EØS-avtalen som et mål av felles interesse. Det å fremme idrett kan imidlertid anses som en del av å fremme utdanning, opplæring og ungdomsarbeid, samt sosialpolitikk. Tettere samarbeid på disse områdene er ansett som et mål i EØS, slik det særlig er fastsatt i EØS-avtalens artikkel 1 og 78. Metodene for dette tettere samarbeidet er videre definert i protokoll 31 til EØS-avtalen om samarbeid på særlige områder utenfor de fire friheter. Artikkel 4 i denne protokollen har overskriften 'Utdanning, opplæring, ungdomsspørsmål og idrett' og fastsetter for eksempel avtalepartenes deltakelse i Det europeiske året for utdanning gjennom idrett 2004.
- 235) Dette illustrerer den tette forbindelsen mellom det å fremme idrett og målene fastsatt i EØS-avtalen. Å fremme idrett, herunder gjennom finansiering av idrettsinfrastruktur, er anerkjent av Overvåkingsorganet som et mål av felles interesse⁽¹⁴⁴⁾.
- 236) I tillegg til idrettsarrangementer vil arenaen også brukes til kulturarrangementer og dermed bidra til å fremme kulturelt mangfold. EØS-avtalen inneholder ingen bestemmelse som tilsvarer artikkel 107 nr. 3 bokstav d) i traktaten om Den europeiske unions virkemåte. Overvåkingsorganet erkjenner uansett at statsstøttetiltak kan godkjennes av kulturelle årsaker på grunnlag av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c)⁽¹⁴⁵⁾.
- 237) Kommisjonen har godkjent en rekke støttetiltak til idretts- og flerbruksanlegg. Kommisjonen har erkjent at bygging og drift av arenaer for idrett og andre offentlige arrangementer som kommer allmennheten til gode, kan anses som et statlig ansvar⁽¹⁴⁶⁾.
- 238) Ettersom Trondheim Spektrum vil sørge for at allmennheten får tilgang til og muligheten til å drive med idretts-, kultur- og fritidsaktiviteter, særlig tatt i betraktning arenaens allsidige karakter og mangel på annen kapasitet og egnet infrastruktur for ulike arrangementer i Trondheim, vil kommunen oppfylle sitt ansvar overfor allmennheten ved å gjøre et slikt anlegg tilgjengelig. Det må derfor anses at byggingen av Trondheim Spektrum oppfyller politiske mål av felles interesser.
- 239) Finansiering av idretts- og flerbruksinfrastruktur kunne også ha fått støtte fra artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen dersom visse vilkår i nevnte forordning var oppfylt. Dette er en ytterligere dokumentasjon på at statsstøtte til slik infrastruktur kan representere et mål av felles interesse.
- 240) De aktuelle tiltakene søker å oppfylle et mål av felles interesse.

8.2 *Behov for statlig inngripen*

- 241) For å vurdere om statsstøtte er effektivt for å nå det bestemte målet av felles interesse, må problemet som skal løses kartlegges først. Statsstøtte skal være rettet mot situasjoner der støtte kan gi en faktisk forbedring som markedet ikke kan sørge for selv, for eksempel ved å utbedre en markedssvikt eller avhjelpe et rettferdighets- eller utjevningsproblem.
- 242) Norske myndigheter har forklart at kommunen mangler egnede anlegg for å legge til rette for større idretts- og kulturarrangementer. Trondheim Spektrum vil gjøre det mulig for kommunen å være vertskap for ulike typer arrangementer, for eksempel europamesterskapet i håndball 2020 for menn og kvinner. Målet av felles interesse som søkes nådd, ville ikke blitt nådd uten det aktuelle tiltaket.

⁽¹⁴⁴⁾ Se Overvåkingsorganets vedtak nr. 225/15/COL av 10. juni 2015 om ikke å gjøre innsigelser mot støtte i form av eiendomsoverføring til Vålerenga Fotball AS, vedtak nr. 357/15/COL av 23. september 2015 om statsstøtte tildelt Sandefjord Fotball AS, vedtak nr. 178/15/COL av 7. mai 2015 om støtte til Tromsø kommune for bygging av et svømme- og badeanlegg kalt Templarheimen i Tromsø kommune og vedtak nr. 13/18/COL av 29. januar 2018 om støtte til bygging og drift av idrettsanlegget Templarheimen.

⁽¹⁴⁵⁾ Se Overvåkingsorganets vedtak nr. 496/13/COL av 11. desember 2013 om finansieringen av Harpa konserthus og konferansesenter og Overvåkingsorganets [Retningslinjer om statsstøtte for filmer og andre audiovisuelle verk](#), nr. 10.

⁽¹⁴⁶⁾ Se Kommisjonens beslutning av 2.5.2013, *Uppsala arena*, SA.33618, og Kommisjonens beslutning av 15.5.2013, *Multiarena i København*, SA.33728.

- 243) Det lokale Idrettsrådet har i tillegg rapportert om betydelig mangel på kapasitet for idrettsaktiviteter for ungdom i Trondheim. Dette støttes av beregninger gjort av kommunen som antyder at det er behov for et minimum av mellom 8 og 22 haller før henholdsvis 2030 og 2050⁽¹⁴⁷⁾. Behovet for innendørs idrettsanlegg er økende i kommunen, ettersom flere aktiviteter for barn og unge utvikler seg til å bli helårsaktiviteter i motsetning til tidligere, da aktivitetene var mer sesongavhengige⁽¹⁴⁸⁾.
- 244) Norske myndigheter mener at det er godt dokumentert at det er en generell mangel på investeringer i infrastrukturer som Trondheim Spektrum. På bakgrunn av økonomien i prosjektet kan anleggets behov ikke oppfylles av private aktører, ettersom det er usannsynlig at en privat investor ville investert i prosjekter som oppfyller samme behov i Trondheim⁽¹⁴⁹⁾. TS forsøkte å få finansiering fra andre aksjeeiere enn kommunen, uten å lykkes.
- 245) Kommunen har vedtatt prinsippet om kostnadsfrie anlegg som kommer kommunens ungdoms-idrettsklubber til gode. Tanken bak er å gjøre det mulig for barn og unge å delta i idrettsaktiviteter uavhengig av de enkelte familienes inntektsnivå.
- 246) Kommunens kjøp av hallkapasitet fra TS gjennom leieavtalene og den påfølgende fordelingen av kapasitet til ungdomsidrettsklubbene, gjør det mulig for disse klubbene å tilby idrettsaktiviteter til innbyggerne gratis. Ettersom disse klubbene ikke har økonomisk kapasitet til å finansiere dette tilbudet med egne midler, måtte de økonomiske kostnadene ved å leie hallkapasitet blitt båret av sluttbrukerne, som er kommunens innbyggere.
- 247) Uten den potensielle støtten tildelt gjennom leieavtalene, ville tilbudet vært betydelig redusert og kunne gjort at innbyggere med begrensede økonomiske midler ville blitt utestengt fra bredde-idretten. Markedskrefter alene kunne derfor ikke ha sørget for det samme tilbudet av idrettsaktiviteter i Trondheim.
- 248) I henhold til norske myndigheter gjelder støtten, både i form av leieavtalene (tiltak 4 og 5) og kapitaltilførselen (tiltak 6), en markedssvikt. Det er kommunens intensjon å tilby sine innbyggere adgang til en infrastruktur som møter behovene til Trondheims innbyggere⁽¹⁵⁰⁾.
- 249) Norske myndigheter har forklart at TS ikke vil gå i balanse uten leieavtalene med kommunen. Leieavtalene er derfor avgjørende for driften av TS. Uten kapitaltilførselen ville ikke rehabiliteringen og utbyggingen av Trondheim Spektrum ha blitt gjennomført som planlagt.
- 250) Det finnes derfor et dokumentert behov for de aktuelle tiltakene og for statlig innгриpen.

8.3 *Statsstøtens formålstjenlighet*

- 251) Statsstøtten må være et hensiktsmessig instrument for å nå det påviste målet av felles interesse. Et støttetiltak er ikke forenlig med EØS-avtalens virkemåte dersom det samme positive bidraget til det felles målet kan nås gjennom andre mindre konkurransevridende politiske virkemidler eller mindre konkurransevridende støttetiltak.
- 252) Gjennom leieavtalene og kapitaltilførselen kan kommunen gi adgang til hallkapasitet til ungdomsidrettsklubber i Trondheim i overensstemmelse med vedtaket om å gi gratis tilgang til idrettsinfrastruktur til alle ungdomsidrettsklubber. Det samme gjelder med hensyn til allmennhetens tilgang til en flerbruksinfrastruktur som passer til ulike typer idretts- og kulturarrangementer. Norske myndigheter mener at det ikke finnes noe annet politisk instrument som kunne ha vært like egnet for å nå målet av felles interesse og vært mindre konkurransevridende.

⁽¹⁴⁷⁾ Dokument nr. 1040641, s. 3.

⁽¹⁴⁸⁾ Dokument nr. 859501, s. 12.

⁽¹⁴⁹⁾ Dokument nr. 1054298.

⁽¹⁵⁰⁾ Dokument nr. 859501, s. 24.

- 253) Norske myndigheter har dokumentert behovet for mer hallkapasitet i Trondheim og at leieavtalene så vidt gjør det mulig for TS å gå i balanse. Videre kunne ikke rehabiliteringen og utbyggingen av Trondheim Spektrum ha blitt slutført uten kapitaltilførselen. Overvåkingsorganet merker seg også at den største andelen av kostnadene for infrastrukturoppgraderingen er finansiert gjennom et privat lån.
- 254) Norske myndigheter hevder at selv om investeringsstøtte generelt sett er ansett som mindre konkurransevridende enn driftsstøtte, ville ikke tildeling av investeringsstøtte ha vært egnet for kjøp av hallkapasitet. Å leie kapasiteten til en pris tilnærmet lik markedspris var og er det alternativet som var best egnet, mest økonomisk og minst konkurransevridende.
- 255) Overvåkingsorganet merker seg at investeringsstøtte vanligvis er mindre konkurransevridende og å foretrekke framfor driftsstøtte. Driftsstøtte kan imidlertid under visse omstendigheter være nødvendig som et verktøy for å nå et mål av felles interesse⁽¹⁵¹⁾.
- 256) Støtte integrert i leieavtalene kunne klassifiseres som driftsstøtte. Norske myndigheter har imidlertid forklart at det ikke kan hevdes med sikkerhet at enhver støtte utelukkende ville vært driftsstøtte. Dette fordi inntekten fra leieavtalene også kan dekke kostnader knyttet til finansiering av Trondheim Spektrums oppgradering (avskrivning, renter og nedbetaling av lån)⁽¹⁵²⁾.
- 257) Overvåkingsorganet anser at selv om den mulige støtten formelt sett kunne kategoriseres som driftsstøtte, støtter den faktisk investeringen i rehabilitering og utbygging av infrastrukturen. Tiltaket gjør det mulig for TS å investere i dette byggearbeidet. På den måten har virkningen av den mulige støtten integrert i leieavtalene kjennetegnene til investeringsstøtte⁽¹⁵³⁾.
- 258) I lys av ovenstående anser Overvåkingsorganet at slik støtte, i denne saken, er egnet for å nå målet av felles interesse. Videre virker det som om målet av felles interesse, å sørge for at allmennheten får tilgang til og muligheten til å drive med idretts-, kultur- og fritidsaktiviteter, ikke kunne ha blitt nådd i samme grad med andre politiske instrumenter eller typer støtte. Overvåkingsorganets konklusjon er derfor at tiltakene er egnede instrumenter til å nå det påviste målet av felles interesse.

8.4 *Insentivvirkning*

- 259) Statsstøtte er bare forenlig med EØS-avtalens virkemåte dersom den har insentivvirkning. Insentivvirkning oppstår når støtten stimulerer støttemottakeren til å endre sin atferd for å fremme det påviste målet av felles interesse, en atferdsendring som støttemottakeren ikke ville gjort uten støtten.
- 260) Norske myndigheter mener at uten leieavtalene ville det ikke vært mulig for idrettsklubbene å tilby sine medlemmer samme omfang, variasjon og spekter av aktiviteter til samme vilkår, i tråd med det felles målet som ble oppfylt av tiltaket. Også lavere leie i henhold til leieavtalen ville antagelig hatt det resultatet, ettersom det kunne satt hele driften av TS i fare.

⁽¹⁵¹⁾ Se Overvåkingsorganets vedtak nr. 13/18/COL av 29. januar 2018 om støtte til bygging og drift av idrettsanlegget Templarheimen og Overvåkingsorganets vedtak nr. 145/17/COL av 25. juli 2017 om ikke å reise innsigelser mot en støtteordning for hydrogenbensinstasjoner i Akershus.

⁽¹⁵²⁾ Dokument nr. 1040641, s. 11.

⁽¹⁵³⁾ Se denne begrunnelsen i dom i *Østerrike mot Kommisjonen (Hinkley Point C Nuclear Power Station)*, T-356/15, EU:T:2018:439, nr. 577–586 og nr. 610–614 og 617. Underretten fastslo også i nr. 583 i dommen at det ikke er noe til hinder for at et støttetiltak som fremmer et mål av felles interesse, som er egnet og nødvendig for å oppfylle dette mål, som ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser og som dermed oppfyller kravene i artikkel 107 nr. 3 bokstav c) i TEUV, erklæres forenlig med det indre marked i henhold til nevnte bestemmelse, uavhengig av om det skal karakteriseres som investeringsstøtte eller driftsstøtte. Det bør dessuten minnes om at også driftsstøtte kan erklæres forenlig med det indre marked dersom nevnte vilkår er oppfylt. Se også dom i *Magic Mountain Kletterhallen mot Kommisjonen (sportsinfrastruktur, innendørs klatrehall)* T-162/13, EU:T:2016:341, nr. 116–117, og *Scor SE mot Kommisjonen* T-135/17, ECLI:EU:T-2019:287, nr. 115.

- 261) Norske myndigheter har videre dokumentert at TS ikke kunne finansiert rehabiliteringen og utbygging av Trondheim Spektrum uten innteksstrømmen fra den nye leieavtalen fra 2019⁽¹⁵⁴⁾. På bakgrunn av ovenstående finner derfor Overvåkingsorganet at kravene til insentivvirkning er oppfylt for enhver støtte integrert i leieavtalene.
- 262) Med hensyn til investeringsstøtten merker Overvåkingsorganet seg at kapitaltilførselen som det ble anmodet om 6. juli 2018, ble tildelt etter at arbeidet med rehabilitering og utbyggingen av infrastrukturen hadde startet sommeren 2017. Norske myndigheter har forklart at uten kapitalforhøyelsen hadde ikke Trondheim Spektrum blitt utvidet og rehabilitert, i det minste ikke i henhold til daværende plan og omfang. Det fantes følgelig en tydelig og påviselig kontrafaktisk situasjon som viste at tildelingen av støtte hadde insentivvirkning.
- 263) Ettersom kapitaltilførselen ble tildelt etter at arbeidet med prosjektet hadde startet, kan Overvåkingsorganet ikke feste lit til antakelsen om at det fantes insentivvirkning for støtte som det ble anmodet om før arbeidet ble satt i gang⁽¹⁵⁵⁾. Overvåkingsorganet har, under visse omstendigheter, godkjent støtte for prosjekter der byggearbeidene allerede har startet, etter en grundig vurdering av omstendighetene⁽¹⁵⁶⁾.
- 264) Overvåkingsorganet utelukker ikke at støtte til et prosjekt som er påbegynt, kan ha insentivvirkning, når støttetildelingen klart og tydelig sørger for fullføring av prosjekter som ellers ikke ville blitt fullført. Ved vurdering av støttens insentivvirkning i lys av dette må den kontrafaktiske situasjonen, dvs. hva foretaket ville gjort uten støtten, undersøkes nøye⁽¹⁵⁷⁾.
- 265) Norske myndigheter har forklart at det var meningen at rehabiliteringen og utvidelsen av Trondheim Spektrum i sin helhet skulle finansieres av gjeld hentet fra markedet. Denne tilnærmingen gjorde at TS hadde en balanse med et kritisk høyt langsiktig forholdstall mellom gjeld og egenkapital. Risikoen som kom fra den høye gjeldsgraden, ble ansett som utlignet av den sikre langsiktige inntekten fra leieavtalen.
- 266) Tilleggskostnadene som ble dekket av kapitaltilførselen, kunne ikke betales ved å ta opp mer gjeld, ettersom en ytterligere økning i gjeldsgraden til TS ville virke økonomisk uforsvarlig ut fra beregnet framtidige inntekter. Videre hadde TS' långiver, Nordea, bedt om en ny kredittvurdering av TS i lys av denne utviklingen, og virket ikke villig til å tilby tilleggsfinansiering.
- 267) Som et resultat av dette anmodet styret i TS om ekstra kapital fra sine eiere ettersom det ikke fantes noe alternativ til å hente inn nødvendig finansiering, og TS sto overfor en situasjon der de ikke kunne fullføre rehabiliteringen og utvidelsen.
- 268) Norske myndigheter har framlagt at insentivvirkning er til stede dersom prosjektet som investeringen gjelder, ikke kunne ha vært gjennomført i ønsket omfang eller form, uten kapitaltilførselen.

⁽¹⁵⁴⁾ Dokument nr. 1040641, s. 14, og dokument nr. 1085422 s. 26–27.

⁽¹⁵⁵⁾ Dom i *HGA mfl. mot Kommissjonen*, C-630/11 P til C-633/11 P, EU:C:2013:387, nr. 106 og videre.

⁽¹⁵⁶⁾ Se Overvåkingsorganets vedtak nr. 178/15/COL av 7. mai 2015 om støtte til Tromsø kommune for bygging av et svømme- og badeanlegg kalt Templarheimen i Tromsø kommune og det påfølgende vedtak nr. 13/18/COL av 29. januar 2018 om støtte for bygging og drift av idrettsanlegget Templarheimen. I den saken godkjente Overvåkingsorganet offentlig finansiering av NOK 179 millioner i form av tilskudd for å dekke kostnader som ikke var tatt med i betraktningen i det foregående vedtaket (nr. 178/15/COL). Dette var uventede kostnadsøkninger for slutføring av svømme- og badedelen av idrettsanlegget, og nye kostnader knyttet til en kafé og bygging av en klatrehall som en del av idrettsanlegget. Overvåkingsorganet slo fast at byggingen av idrettsanlegget ikke hadde kunnet blitt fullført uten støtten.

⁽¹⁵⁷⁾ Se i den forbindelse dom i *Kronoply mot Kommissjonen*, T-162/06, EU:T:2009:2, nr. 85, opprettholdt etter anke i *Kronoply mot Kommissjonen*, C-117/09 P, EU:C:2010:370. Se også Overvåkingsorganets vedtak nr. 110/15/COL av 8. april 2015 *Finnjord AS*, vedtak nr. 67–68, nr. 178/15/COL av 7. mai 2015 om støtte til Tromsø kommune for bygging av et svømme- og idrettsanlegg kalt Templarheimen i Tromsø kommune, vedtak nr. 13/18/COL av 29. januar 2018 om støtte for bygging og drift av idrettsanlegget Templarheimen og vedtak nr. 344/09/COL av 23. juli 2009 om Helgufvík aluminiumssmelteverk.

- 269) I den forbindelse minner norske myndigheter om at TS har liten eller ingen økonomisk margin, de vil akkurat klare å finansiere oppgraderingen og gå i balanse over tid. Enver reduksjon i inntekt, for eksempel fra leieavtalen, eller økning i kostnadene, herunder på grunn av en høyere andel av infrastrukturkostnadene, ville ha satt TS i en situasjon der de ikke hadde kunnet dekke kostnadene sine. Oppgraderingen av Trondheim Spektrum kunne følgelig ikke ha vært gjennomført uten disse tiltakene.
- 270) Norske myndigheter påpeker at uten kapitaltilførselen som dekket nye og uventede kostnader, ville TS ha måttet stanse oppgraderingen eller fullført prosjektet på en uønsket og ikke optimal måte som ikke ville ha oppfylt målet av felles interesse, herunder for eksempel behovet for ulike typer breddeidrett, eller kommunens mål om å være vertskap for arrangementer som europamesterskapet i håndball. Etter norske myndigheters mening er dette tilfredsstillende for å bevise at tiltaket hadde insentivvirkning⁽¹⁵⁸⁾.
- 271) På bakgrunn av opplysninger framlagt av norske myndigheter anser Overvåkingsorganet at uten kapitaltilførselen ville ikke TS ha kunnet slutføre oppgraderingen av Trondheim Spektrum. I henhold til norske myndigheter klarte ikke TS å hente inn finansiering for prosjektet, noe som betydde at byggearbeidet måtte bli stoppet. Den kontrafaktiske situasjonen i saken ville dermed ha vært å avslutte rehabiliteringen og utbyggingen av infrastrukturen. Det var under disse forholdene norske myndigheter vurderte at kapitaltilførselen var nødvendig.
- 272) I lys av dette anser Overvåkingsorganet at det er dokumentert at kapitaltilførselen stimulerte TS til atferdsendring ettersom de engasjerte seg i tilleggsvirksomhet, nemlig slutføring av oppgraderingen av Trondheim Spektrum, som de ikke ville ha vært i stand til å gjøre uten støtten⁽¹⁵⁹⁾.
- 273) Det aktuelle tiltaket oppfyller derfor kravene til insentivvirkning.

8.5 Forholdsmessighet

8.5.1 Leieavtaler (tiltak 4 og 5)

- 274) Statsstøtten er forholdsmessig dersom støtten er begrenset til det minimum som er nødvendig for å nå målet av felles interesse.
- 275) Som nevnt i nr. 216) over kan det ikke utelukkes at leieavtalene fra 2007 til 2017 og leieavtalen fra 2019 ga TS en fordel. For å vurdere tiltakenes forenlighet må Overvåkingsorganet mengdebestemme støtten som er integrert i tiltakene i tilstrekkelig grad for å være i stand til å vurdere om de er forholdsmessige eller ikke.
- 276) Norske myndigheter mener at ethvert støtteelement som er integrert i leieavtalen, er begrenset og derfor forholdsmessig. Leien som kommunen betaler til TS i henhold til leieavtalen, er så vidt tilstrekkelig til at TS går i balanse. Uten leieinntektene kunne ikke TS ha fortsatt driften.
- 277) Norske myndigheter mener også at de har framlagt dokumentasjon som viser at det ikke oppstår krysssubsidiering av forretningsvirksomheten til TS. Atskillelsen av regnskaper, som er innført i driften av TS, fungerer som et vern for å sørge for at støtten er forholdsmessig og sikrer at den brukes til å nå målet av felles interesse⁽¹⁶⁰⁾.
- 278) I henhold til norske myndigheter dekker de aktuelle tiltakene til sammen (leieavtalene og kapitaltilførselen) finansieringsbehovet, dvs. finansieringsunderskuddet. På denne bakgrunn alene er tiltakene nødvendige og forholdsmessige. Denne konklusjonen underbygges av at omtrent halvparten av TS' kapasitet brukes av breddeidretten, og at profesjonelle brukere betaler markedspris for sin bruk.

⁽¹⁵⁸⁾ Dokument nr. 1040641, s. 14, og dokument nr. 1085422 s. 26–27.

⁽¹⁵⁹⁾ Dokument nr. 930813.

⁽¹⁶⁰⁾ Dokument nr. 1040641, s. 14–15, og dokument nr. 1085422 s. 27–31.

- 279) Norske myndigheter mener videre at selv om referanseverdiene som er framlagt ikke er egnet for å utelukke den aktuelle støtten, viser referanseverdiene at prisen for leieavtalene faller inn under det som er vanlig i dette markedet i Norge.
- 280) Leien i henhold til leieavtalen er basert på en fast pris for årlig kapasitet på 16 848 timer og en timepris på NOK 1 700. Den forrige leieavtalen hadde en timepris på NOK 1 200 for i gjennomsnitt 12 000 timer per år.
- 281) Beløpet som kommunen betaler til TS per år, er NOK 30 millioner. Maksimalt støttebeløp som kunne blitt tildelt TS i henhold til den nye leieavtalen, ville dermed vært NOK 30 millioner. Det forutsetter imidlertid at markedsprisen for timeleie er NOK 0. Beregning av støttebeløp integrert i den nye leieavtalen tilsvarer forskjellen mellom NOK 30 millioner og markedsprisen.
- 282) Referanseverdiene framlagt av norske myndigheter kan brukes til å beregne omtrentlig støttebeløp integrert i leieavtalene, selv om de ikke er tilstrekkelig sammenlignbare til å utelukke statsstøtte⁽¹⁶¹⁾.
- 283) I henhold til opplysninger framlagt av norske myndigheter, er gjennomsnittlig timepris som kommunen betaler i henhold til de elleve leieavtalene, og som er framlagt av norske myndigheter som referanseverdier, ca. NOK 688. Kontraktene dekker imidlertid ulike leide kapasiteter, så en vektet gjennomsnittssats på ca. NOK 908 er mer egnet for disse formål⁽¹⁶²⁾. Dette er omtrent det samme som Overvåkingsorganets egne beregninger.
- 284) Gjennomsnittssatsen kan brukes til å beregne omtrentlig maksimalt støttebeløp som kan være involvert i forbindelse med leieavtalene. For den gamle leieavtalen ville denne framgangsmåten innebære et støtteelement per time på NOK 1 200 - NOK 908 = NOK 292. Årlig støttebeløp ville dermed vært ca. NOK 3,6 millioner⁽¹⁶³⁾. For den nye leieavtalen ville det innebære at støtteelementet per time ville vært NOK 1 700 - NOK 908 = NOK 792. Årlig støttebeløp ville dermed vært ca. NOK 17 millioner.
- 285) I henhold til opplysninger fra norske myndigheter beløper TS' årlige kostnader og utgifter seg til ca. NOK 60 millioner i 2020. Dette ville gitt en driftsstøtteintensitet på ca. 28 %.
- 286) Den årlige driftsstøtten gjør det mulig for TS å dekke driftstapet. Enhver reduksjon i støtten som er integrert i leieavtalen, ville ha ført til at TS ikke gikk i balanse, både i dag og tilbake i tid.
- 287) Norske myndigheter har framlagt at inntektene fra leieavtalene delvis finansierer byggingen av TS. Norske myndigheter kan ikke tilskrive en fast del til en bestemt utgiftskategori, men mener at man kunne tildelt det samlede støtteelementet i leieavtalene til TS' økonomiske utgifter, som hovedsakelig er knyttet til byggekreditten fra Nordea. Disse er prosjektert til å være mellom NOK 19,8 og NOK 15,3 millioner i tidsrommet 2020 til 2026, og absorberer følgelig nesten fullstendig ethvert støtteelement i den nye leieavtalen⁽¹⁶⁴⁾.

8.5.2 Kapitaltilførsel (tiltak 6)

- 288) Som nevnt i nr. 216) over finner Overvåkingsorganet at kapitaltilførselen utgjør en fordel for TS, tilsvarende hele kapitalforhøyelsens beløp. I tillegg har TS mottatt NOK 27,5 millioner i

⁽¹⁶¹⁾ Dette er i tråd med Overvåkingsorganets framgangsmåte f.eks. i vedtak nr. 225/15/COL av 10. juni 2015 om ikke å reise innsigelser mot eiendomsoverføring til Vålerenga Fotball AS, nr. 75.

⁽¹⁶²⁾ Norske myndigheter har understreket at timeprisen kommunen betaler i et stort antall av disse individuelle kontraktene faktisk er under markedspris ettersom en rekke av disse arenaene er delvis finansiert av staten og kontraktforpliktet til å levere noe kapasitet til fast pris.

⁽¹⁶³⁾ Som nevnt i nr. 120 i åpningsvedtaket er Overvåkingsorganets vurdering i vedtaket begrenset til mulig støtte tildelt gjennom leieavtaler inngått fra 2007 til 2017.

⁽¹⁶⁴⁾ Dokument nr. 1040641, s. 14–15, og dokument nr. 1085422 s. 27–31.

investeringsstøtte gjennom spillemidler fra Norsk Tipping⁽¹⁶⁵⁾. Det samlede beløpet for tildelt investeringsstøtte til TS er derfor NOK 82,5 millioner.

- 289) I henhold til opplysninger fra norske myndigheter kunne ikke rehabiliteringen og utbyggingen av Trondheim Spektrum ha blitt slutført uten kapitaltilførselen. Overvåkingsorganet merker seg også at den største andelen av kostnadene for infrastrukturoppgraderingen er finansiert gjennom et privat lån.
- 290) Overvåkingsorganet merker seg også at i henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen er støtte til idretts- og flerbruksinfrastrukturer til fritidsbruk ansett å være forenlig med EØS-avtalen og unntatt meldingskravet gitt at alle relevante vilkår i forordningen er oppfylt. Gruppeunntaksforordningen får imidlertid ikke anvendelse i den aktuelle saken som beskrevet i nr. 8.1.1.
- 291) Støtteintensiteten tillatt i henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen kan imidlertid til en viss grad ses på som veiledende, og underbygger Overvåkingsorganets vurdering med hensyn til forholdsmessigheten til tiltakene som er vurdert i dette vedtak.
- 292) I henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen kan både idretts- og flerbruksinfrastrukturer til fritidsbruk motta investeringsstøtte opptil EUR 30 millioner (ca. NOK 315 millioner), og idrettsinfrastrukturer kan motta opptil EUR 2 millioner (ca. NOK 21 millioner) per år i driftsstøtte. For støtte som ikke overstiger det beløpet, kan maksimalt støttebeløp være 80 % av støtteberettigede kostnader⁽¹⁶⁶⁾.
- 293) Investeringsstøtten på NOK 82,5 millioner tildelt TS vil derfor være innenfor det som er tillatt i henhold til gruppeunntaksforordningen for flerbruksinfrastruktur.
- 294) Trondheim Spektrum er ansett å være flerbruksinfrastruktur til fritidsbruk og vil derfor ikke være støtteberettiget for driftsstøtte i henhold til gruppeunntaksforordningen. Som fastsatt over kan imidlertid maksimalt støttebeløp og -intensitet i henhold til gruppeunntaksforordningen være til hjelp ved vurdering av forholdsmessigheten i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 295) Vurderingen av ethvert støtteelement integrert i leieavtalene ville vært innenfor grensene til driftsstøtte som kan tildeles idrettsinfrastruktur i henhold til artikkel 55 i gruppeunntaksforordningen og ville dekket mindre enn 80 % av de støtteberettigede kostnadene⁽¹⁶⁷⁾. Det samme ville gjelde for nye og tidligere leieavtaler.
- 296) Overvåkingsorganet anser dermed at de vurderte tiltakene, kapitaltilførselen (tiltak 6) og enhver støtte integrert i leieavtalene (tiltak 4 og 5), er begrenset til det minimum som er nødvendig for å nå målet av felles interesse, og derfor er forholdsmessige.

8.6 Unngåelse av utilbørlige negative virkninger på konkurranse og handel

- 297) For at støtten skal være forenlig med EØS-avtalens virkemåte, må de negative virkningene av støtten, i form av konkurransevridding og påvirkning av samhandel mellom avtalepartene, begrenses og oppveies av de positive virkningene, i form av bidrag til å nå målet av felles interesse.
- 298) Norske myndigheter mener at Trondheim Spektrum slik det framstår i dag spiller en nøkkelrolle i det tilgjengelige idretts- og kulturtilbudet i Trondheim, særlig med hensyn til breddeidrett, som kommunen sørger for ved å gi ungdomsidrettsklubbene gratis hallkapasitet.
- 299) Videre har norske myndigheter framlagt rapporter som, ved å skille mellom regnskapene for virksomhet i henhold til leieavtalene og annen forretningsvirksomhet, viser at enhver støtte brukes til å finansiere aktiviteter av lokal karakter.

⁽¹⁶⁵⁾ Som nevnt i nr. 90–91 i åpningsvedtaket anser Overvåkingsorganet at midlene som er tildelt TS gjennom spillemidler fra Norsk Tipping, er eksisterende støtte. Overvåkingsorganet vil imidlertid ta bidragene fra spillemidlene med i beregningen i en kompatibilitetsvurdering som det kan gjennomføre i forbindelse med tiltakene som var omfattet av åpningsvedtaket.

⁽¹⁶⁶⁾ Så lenge de samlede kostnadene til prosjektet ikke overstiger EUR 100 millioner per prosjekt i tråd med artikkel 4 nr. 1 bokstav bb) i gruppeunntaksforordningen.

⁽¹⁶⁷⁾ I henhold til norske myndigheter beløper TS' driftsutgifter seg til ca. NOK 25 millioner.

- 300) Norske myndigheter har merket seg at private investeringer i anlegg som Trondheim Spektrum ikke skjer ofte og uansett er utilstrekkelig, og støtten vil derfor ikke gjøre det mulig å fortrenge private investeringer. Norske myndigheter har videre framlagt opplysninger som viser at TS ikke krever for lav pris av sine kommersielle brukere⁽¹⁶⁸⁾.
- 301) Trondheim Spektrum har kapasitet til å være vertskap for mellomstore og store internasjonale arrangementer, som også kan organiseres utenfor regionen⁽¹⁶⁹⁾.
- 302) Overvåkingsorganet merker seg imidlertid at tiltakene er begrenset til å dekke det aktuelle finansieringsbehovet. Videre er store deler av kapasiteten til infrastrukturen satt av til å tilby ungdomsidrettsklubber gratis tilgang til anlegg som oppmuntrer barn og unge til å delta i idrettsaktiviteter uavhengig av de enkelte familienes inntektsnivå⁽¹⁷⁰⁾.
- 303) Trondheim Spektrum vil sørge for at allmennheten får økt tilgang til og muligheten til å drive med idretts- og kulturaktiviteter, særlig tatt i betraktning infrastrukturens allsidige karakter og mangel på kapasitet og egnede alternative anlegg for idretts- og kulturarrangementer i Trondheim. Kommunen vil oppfylle sitt ansvar til allmennheten ved å gjøre infrastrukturprosjektet mulig og dermed trekke flere kultur-, musikk- og idrettsarrangementer til Trondheim.
- 304) I lys av ovenstående finner Overvåkingsorganet at tiltakene ikke forårsaker utilbørlige negative virkninger på konkurranse og handel.

8.7 Åpenhet

- 305) Norske myndigheter vil publisere påkrevde opplysninger med hensyn til tiltakene i det norske støtteregisteret: <https://date.brreg.no/rofs/eng>. Kravet til åpenhet er følgelig oppfylt.

9 Konklusjon om forenlighet

- 306) På grunnlag av ovenstående vurdering anser Overvåkingsorganet at kapitaltilførselen tildelt 5. desember 2018 utgjør statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. Støtten er forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 307) På grunnlag av den ovenstående vurderingen kan Overvåkingsorganet ikke utelukke at leieavtalene som ble inngått mellom 2007 og 2017 og den nye leieavtalen fra 2019 utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. Slik støtte er imidlertid forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) –

GJORT DETTE VEDTAK:

Artikkel 1

Enhver støtte som er integrert i leieavtalene fra 2007 til 2017 og den nye leieavtalen fra 2019, er ansett som forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c). Gjennomføringen av den nye leieavtalen fra 2019 er dermed tillatt.

Artikkel 2

Kapitaltilførselen som ble tildelt 5. desember 2018, utgjør statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. Støttetiltaket er ansett som forenlig med EØS-avtalens virkemåte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

Artikkel 3

Finansiering av infrastrukturkostnadene tilknyttet rehabilitering og utbygging av Trondheim Spektrum utgjør ikke statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

⁽¹⁶⁸⁾ Dokument nr. 1040641, s. 15–16, og dokument nr. 1085422 s. 31.

⁽¹⁶⁹⁾ Dokument nr. 859501, s. 22.

⁽¹⁷⁰⁾ Leieavtalen står for ca. 57 % av TS' bruk av tilgjengelig kapasitet. Dokument nr. 1040641, s. 7.

Artikkel 4

Låneavtalen mellom Trondheim Spektrum AS og Nordea utgjør ikke statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

Artikkel 5

Dette vedtak er rettet til Kongeriket Norge.

Artikkel 6

Bare den engelske utgaven av vedtaket har gyldighet.

Utferdiget i Brussel 28. november 2019

For EFTAs overvåkingsorgan

Bente Angell-Hansen

Frank J. Büchel

Högni Kristjánsson

president

medlem av kollegiet

medlem av kollegiet

ansvarlig medlem av kollegiet

Carsten Zatschler

medunderskriver som direktør for

juridisk avdeling

EFTA-DOMSTOLEN

EFTA-DOMSTOLENS DOM

2020/EØS/17/02

13. desember 2019

i sak E-1/18

EFTAs overvåkingsorgan

mot

Kongeriket Norge

(direktiv 2006/54/EF – ansettelses- og arbeidsvilkår – foreldrepenger)

I sak E-18, EFTAs overvåkingsorgan mot Kongeriket Norge – SAK om at EFTA-domstolen skal erklære at Norge har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter artikkel 14 nr. 1 bokstav c) i rettsakten omhandlet i nr. 21b i vedlegg XVIII til EØS-avtalen (europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/54/EF av 5. juli 2006 om gjennomføring av prinsippet om like høve for og lik handsaming av menn og kvinner ved tilsetjing og i arbeidstilhøve (omarbeiding)), ved å opprettholde bestemmelser som folketrygdloven § 14-13 første, annet og tredje ledd og § 14-14 første ledd, som gjør farens rett til foreldrepenger avhengig av morens situasjon, mens morens rett til foreldrepenger ikke er avhengig av farens situasjon – har EFTA-domstolen, sammensatt av Páll Hreinsson, president, Bernd Hammermann (saksforberedende dommer) og Siri Teigum (ad hoc), dommere, 13. desember 2019 avsagt dom med følgende slutning:

EFTA-domstolen erklærer herved at:

- 1. Saken avvises.**
- 2. EFTAs overvåkingsorgan pålegges å betale saksomkostningene.**

EFTA-DOMSTOLENS DOM**2020/EØS/17/03****14. desember 2019****i sak E-1/19****Andreas Gyrre****mot****den norske stat v/Barne- og likestillingsdepartementet**

(direktiv 2005/29/EF – foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere – vedlegg I – nr. 9 – å hevde eller på annen måte skape inntrykk av at et produkt kan selges lovlig når det ikke kan det)

I sak E-1/19, Andreas Gyrre mot den norske stat, representert ved Barne- og likestillingsdepartementet – ANMODNING til EFTA-domstolen etter artikkel 34 i avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol fra Borgarting lagmannsrett vedrørende tolkningen av europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/29/EF av 11. mai 2005 om foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere på det indre marked og om endring av rådsdirektiv 84/450/EØF, europaparlaments- og rådsdirektiv 97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 2006/2004, særlig nr. 9 i vedlegg I til direktivet – har EFTA-domstolen, sammensatt av Páll Hreinsson, president, Bernd Hammermann (saksforberedende dommer) og Siri Teigum (ad hoc dommer), 14. desember 2019 avsagt dom med følgende slutning:

Nr. 9 i vedlegg I til europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/29/EF av 11. mai 2005 om foretaks urimelige handelspraksis overfor forbrukere i det indre marked og om endring av rådsdirektiv 84/450/EØF, europaparlaments- og rådsdirektiv 97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 2006/2004 må tolkes slik at det omfatter tilfeller der en næringsdrivende hevder eller, ut fra helheten av det inntrykk som formidles til gjennomsnittsforsbrukeren på tidspunktet for transaksjonsbeslutningen, på annen måte skaper inntrykk av at et produkt kan selges lovlig når det ikke kan det. Det har ikke betydning for vurderingen om et slikt nasjonalt lovforbud, som i den foreliggende sak, enten gjelder i salgsstaten eller oppfyllellesstaten eller begge. Vurderingen påvirkes heller ikke av om det senere blir fastslått at det aktuelle nasjonale forbud var i strid med EØS-retten.

EU-ORGANER

KOMMISJONEN

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning

2020/EØS/17/04

(Sak M.9507 – Salini Impregilo / Astaldi)

Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommisjonen mottok 9. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Salini Impregilo S.p.A. ("Salini Impregilo", Italia)
- Astaldi S.p.A. ("Astaldi", Italia)

Salini Impregilo overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele Astaldi.

Sammenslåingen gjennomføres i to faser. Først vil overtakelsen av kontroll gjennomføres via avtalefestede rettigheter som oppstår av et tilbud framlagt av Salini Impregilo til Astaldis kontrollerende aksjeeier, deretter ved kjøp av aksjer, etter at den domstolsovervåkede insolvensbehandlingen er avsluttet.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Salini Impregilo: generell entreprenør aktiv på markedene for bygg- og anleggstjenester over hele verden, særlig i ti EU-medlemsstater, herunder Italia, Romania og Polen, og i tre andre land utenfor EØS.
 - Astaldi: generell entreprenør aktiv på markedene for bygg- og anleggstjenester over hele verden, særlig i fire EU-medlemsstater, herunder Italia, Romania og Polen, og i fjorten andre land utenfor EØS.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 90 av 19.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9507 – Salini Impregilo / Astaldi

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.9592 – Freudenberg / Low & Bonar)

2020/EØS/17/05

1. Kommissjonen mottok 10. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 og etter en henvisning i henhold til artikkel 4 nr. 5 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Freudenberg & Co. KG ("Freudenberg", Tyskland)
- Low & Bonar PLC ("Low & Bonar", Det forente kongerike)

Freudenberg overtar alene kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele Low & Bonar.

Sammenslutningen gjennomføres ved offentlig overtakelsestilbud kunngjort 20. september 2019.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
- Freudenberg: utvikling, produksjon og salg av et bredt spekter av produkter som forseglinger, fiberstoff, medisinske komponenter, vibrasjonskontrollprodukter, filtre, spesialkjemikalier, husholdningsprodukter, smøremidler og belegg samt rengjøringstjenester, taktekking og komposittmaterialer.
 - Low & Bonar: produksjon og levering av fiberstoff, tredimensjonale polymeriske strukturer og tekstiler med teknisk belegg.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommissjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.
4. Kommissjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommissjonen.

Merknadene må være Kommissjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 91 av 20.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9592 – Freudenberg / Low& Bonar

Merknadene sendes til Kommissjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2020/EØS/17/06****(Sak M.9662 – Generali/Klesia/JV)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 9. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Assicurazioni Generali S.p.A. ("Generali", Italia), som særlig eier Generali Vie S.A. ("Generali Vie", Frankrike)
- Groupe paritaire de protection sociale Klesia ("Klesia", Frankrike), som særlig eier Klesia Prévoyance, CARCEPT Prévoyance, IPRIAC og la Mutuelle Klesia Mut' (samlet kalt "Klesia Prévoyance", Frankrike)

Generali og Klesia overtar i fellesskap kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over pensjonsvirksomheten og den kollektive helsevirksomheten til Generali Vie og pensjons- og helsevirksomheten til Klesia Prévoyance ("JV").

Sammenslutningen gjennomføres ved avtale eller andre midler.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Generali: levering av forsikringsprodukter til privatpersoner og virksomheter, herunder individuelle forsikringspoliser livsforsikringsprodukter og forsikringspoliser som skal dekke virksomheters kommersielle og industrielle risikoer, samt gjenforsikring og distribusjon av forsikringsprodukter.
 - Klesia : hovedsakelig levering av livsforsikring og tilleggspensjonsprodukter.
 - JV: levering av pensjons- og helseprodukter gjennom Generali Vie og Klesia Prévoyance.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 86 av 16.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9662 – Generali/Klesia/JV

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2020/EØS/17/07****(Sak M.9675 – Apollo Capital Management / Lopesan Group / IFA Faro Hotel / IFA Buenaventura Hotel)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 6. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Apollo Capital Management L.P. ("Apollo", USA)
- Invertur Helsan, S.L.U. ("Lopesan", Spania), som i siste instans kontrollerer Lopesan Group
- Hotel Faro, Lopesan Collection-hotell ("IFA Faro Hotel") og Abora Buenaventura By Lopesan Hotels ("IFA Buenaventura Hotel") (samlet kalt "Target Hotels", Gran Canaria, Spania)

Apollo og Lopesan overtar i fellesskap kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over Hotel Faro og Hotel Buenaventura.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer og en hotellforvaltningsavtale.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Apollo: investeringer i foretak aktive innen ulike virksomheter over hele verden, som foretak innen kjemi, sykehus, sikkerhet, forsikring, finansielle tjenester og eiendomsvirksomhet.
 - Lopesan Group: spansk konglomerat med hovedkontor på Gran Canaria som eier foretak innen byggevirksomhet, turisme, eiendomsutvikling, fristidsbransjen og landbrukssektoren. Det eier og driver 15 hoteller på Gran Canaria, i Fuerteventura, Tyskland, Østerrike og Den dominikanske republikk. Lopesan Group forvalter også seks hoteller eid av tredjemann på Gran Canaria.
 - Target Hotels: fire- og femstjernes hoteller som tilbyr overnatting samt restaurant-, bar- og konferansefasiliteter i San Bartolomé de Tirajana på Gran Canaria i Spania.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 86 av 16.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9675 – Apollo Capital Management / Lopesan Group / IFA Faro Hotel / IFA Buenaventura Hotel

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

(1) EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

(2) EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2020/EØS/17/08****(Sak M.9705 – EXOR/GEDI)**

1. Kommissjonen mottok 24. februar 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- EXOR N.V. ("EXOR", Nederland)
- GEDI Gruppo Editoriale S.p.A ("GEDI", Italia)

EXOR overtar alene kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over GEDI.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - EXOR: et holdingforetak som investerer i en rekke sektorer (bilproduksjon, produksjon av kommersielle kjøretøyer til bruk i landbruket, gjenforsikring og profesjonell fotball).
 - GEDI: publisering, digital kommunikasjon, reklame, radio og fjernsyn.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommissjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.
4. Kommissjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommissjonen.

Merknadene må være Kommissjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 89 av 18.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9705 – EXOR/GEDI

Merknadene sendes til Kommissjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2020/EØS/17/09****(Sak M.9742 – Sinopec Group / Joint Stock Company Novatek / Gazprombank / SINOVA Natural Gas Company)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 4. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Sinopec Gas Company Limited ("Sinopec Gas", Kina), som tilhører China Petrochemical Corporation ("Sinopec Group")
- Novatek Asia Development Holding PTE. LTD ("Novatek Asia", Singapore), kontrollert av Joint Stock Company Novatek ("Novatek")
- Joint Stock Company Gazprombank-Asset Management Combined Closed-End Mutual Fund "GAZPROMBANK – ARCTURUS" ("Gazprombank Asset Management", Russland), kontrollert av Joint Stock Company Gazprombank ("Gazprombank")
- SINOVA Natural Gas Company Limited ("JV", Kina)

Sinopec Gas, Novatek Asia og Gazprombank Asset Management overtar i fellesskap kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over JV.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:

- Sinopec Gas: hovedsakelig aktivt innen konstruksjon og drift av prosjekter knyttet til flytende naturgass ("LNG") og naturgassprosjekter samt salg av LNG og naturgass. Sinopec Group er aktiv i olje- og gassindustrien.
- Novatek Asia: hovedvirksomhet knyttet til egenkapitalaktivaene til Novateks fellesforetakprosjekter og investeringer i gass- og kraftvirksomheter og/eller infrastrukturprosjekter i Asia. Novatek er aktiv innen kartlegging, produksjon, behandling og markedsføring av naturgass og flytende hydrokarboner i og utenfor Russland.
- Gazprombank Asset Management: hovedsakelig aktivt innen aktivforvaltning for institusjonelle investorer. Gazprombank tilbyr et bredt spekter av bank- og finanstjenester, særlig i sektorer som naturgass, olje, petrokjemikalier og kraft.
- JV: skal være aktivt innen import og eksport samt kjøp og salg av naturgass (herunder gass i rørledning og flytende naturgass) og investeringer i prosjekter tilknyttet naturgass i Kina.

3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 88 av 17.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9742 – Sinopec Group / Joint Stock Company Novatek / Gazprombank / SINOVA Natural Gas Company

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:

European Commission

Directorate-General for Competition

Merger Registry

BE-1049 Bruxelles/Brussel

BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning **2020/EØS/17/10**
(Sak M.9747 – Lagardère Travel Retail / BTA / JV)
Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommisjonen mottok 6. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Lagardère Travel Retail S.A.S. ("Lagardère", Frankrike), som tilhører Lagardère-konsernet (Frankrike)
- BTA Havalimanlari Yiyecek Ve Icecek Hizmetleri A.S. ("BTA", Tyrkia), som tilhører konsernet Aéroports de Paris ("ADP", Frankrike)

Lagardère og BTA overtar i fellesskap kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over et fellesforetak som skal etableres i Jordan.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:

- Lagardère: tilbyr privatreiser og næringsmiddeltjenester og er i dag aktiv i 39 land over hele verden, herunder Europa og Midtøsten. Lagardère er et indirekte heleid datterforetak av Lagardère SCA, det overordnede morforetaket til det franske Lagardère-konsernet som er registrert på børsen i Paris.
- BTA: tilbyr mat- og drikketjenester i lufthavner og på ferger i ni land i Europa og Midtøsten. Det tilhører Aéroport de Paris SAs gruppe av foretak som er opprettet i Frankrike og registrert på børsen i Paris.
- det nystiftede fellesforetaket: aktiv innen drift av konsesjoner for næringsmiddeltjenester og detaljhandelstjenester i lufthavner i Jordan, særlig i lufthavnen Queen Alia International Airport i Amman.

3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 83 av 13.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9747 – Lagardère Travel Retail / BTA / JV

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2020/EØS/17/11****(Sak M.9755 – MAIF 2 / PSP / AirTrunk)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 5. mars 2020 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Macquarie Asia Infrastructure Investments 2 Pte Ltd ("MAIF2", Singapore), kontrollert av Macquarie Group Limited ("Macquarie Group", Australia)
- Public Sector Pension Investment Board ("PSP", Canada)
- AirTrunk Cayman Holding Trust ("AirTrunk", Caymanøyene)

MAIF2 og PSP overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele AirTrunk.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:

- MAIF2: investeringer i infrastruktur og infrastrukturtilknyttet virksomhet i Asia. Foretaket tilhører Macquarie Group, en global leverandør av banktjenester, finansielle tjenester, investerings- og fondsforvaltningstjenester.
- PSP: pensjonsforvalter av ulike kanadiske pensjonsordninger, forvalter en diversifisert verdensomspennende portefølje som omfatter aksjer, obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning samt investeringer i privat egenkapital, fast eiendom, infrastruktur, naturressurser og kredittinvesteringer.
- AirTrunk: datasenterspesialist som oppretter en plattform for skytjenester, innhold og store forretningskunder i hele Asia-Stillehavsregionen. Foretaket driver i dag to datasentercampuser i Australia, i Sydney og Melbourne, og utvikler ytterligere to datasentercampuser i Singapore og Hongkong.

3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punkt.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i EUT C 83 av 13.3.2020. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.9755 – MAIF 2 / PSP / AirTrunk

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post, faks eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Faks: +32 229 64301

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1. 2004, s. 1 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/12****(Sak M.9417 – Volvo Cars / AB Volvo / World of Volvo JV)**

Kommisjonen besluttet 23. januar 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9417. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/13****(Sak M.9590 – Oaktree/RAFI)**

Kommisjonen besluttet 11. desember 2019 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32019M9590. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/14****(Sak M.9642 – Acerinox/VDM)**

Kommisjonen besluttet 25. februar 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9642. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/15****(Sak M.9647 – GHT Mobility / Stadtwerke Düsseldorf / CleverShuttle Düsseldorf)**

Kommisjonen besluttet 3. mars 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9647. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning **2020/EØS/17/16**
(Sak M.9649 – TSR Recycling / Sims Metal Management (Certain Recycling Assets))

Kommisjonen besluttet 6. mars 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9649. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning **2020/EØS/17/17**
(Sak M.9665 – General Real Estate / Apleona Real Estate / Property Management JV)

Kommisjonen besluttet 5. mars 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9665. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/18****(Sak M.9719 – FFHL/OMERS/Riverstone)**

Kommisjonen besluttet 25. februar 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9719. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/19****(Sak M.9733 – ENGIE/Mirova/Predica/JV)**

Kommisjonen besluttet 6. mars 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9733. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2020/EØS/17/20****(Sak M.9740 – ISQ / Rubis / Rubis Terminal)**

Kommisjonen besluttet 6. mars 2020 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32020M9740. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1.

**Kommisjonskunngjøring i henhold til artikkel 17 nr. 5 i
europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles
regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet**

2020/EØS/17/21

**Anbudsinnydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med
hensyn til ruteflyging**

Medlemsstat	Italia
Berørte flyruter	Comiso–Roma Fiumicino og omvendt Comiso–Milan Linate og omvendt Comiso–Milan Malpensa og omvendt Comiso–Bergamo Orio al Serio og omvendt
Avtalens gyldighetsperiode	Fra 1. august 2020 til 31. juli 2023
Frist for innsending av anbud	To måneder etter kunngjøringen av denne meldingen i EUT C 82 av 12.3.2020, s. 4
For henvendelser om anbudsinnydelsen og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon i forbindelse med anbudet og forpliktelsen til å yte offentlig tjeneste	National Civil Aviation Authority (ENAC) Air transport development and licensing department Viale Castro Pretorio, 118 00185 Roma ITALIA Tlf.: +39 0644596515 E-post: osp@enac.gov.it Nettsted: http://www.mit.gov.it http://www.enac.gov.it